

GER

52

Februar 2005

Dansk Mongolsk Selskab

Ger 52

16. årgang – februar 2005

ISSN 0905-9504

Ger er medlemsblad for Dansk Mongolsk Selskab. Bladet udkommer februar, maj, august, november.

Redaktion:

Rolf Gilberg (ansvarshav.)
Jan Koed
Bulgan Njama

Tryk: One Way Tryk a/s**Oplag:** 250 eks.

Oplysninger om adresseændringer og leveringsproblemer m.v. meddeles til kassereren.

Formål:

- (a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområder i Mongoliet, Kina og Rusland,
- (b) at udgive skrifter om mongolerne,
- (c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold,
- (d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne og
- (e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Dansk Mongolsk Selskab**Æresmedlem:**

HKH Kronprins Frederik

Bestyrelse:

Lars Højer (sup.)
Anita Garbers
Rolf Gilberg
Søren Haslund-Christensen
Jan Koed,
Bulgan Njama
Morten Axel Pedersen
Leif F. Petersen

Internet:

www.danskmongolskselskab.dk

Girokonto: (1551) 784-1582
IBAN: DK26 3000 0007 8415 82

Selskabets adresser:

Formand: Rolf Gilberg
Etnografisk Samling
Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K
tel: 3347 3207
fax: 3347 3320
email: rolf.gilberg@natmus.dk

Kasserer: Jan Koed

Carl Bernhards Vej 15, st.tv.
1817 Frederiksberg C
tel: 3322 3728
fax: 3322 3726
email: jk@cadaid.dk

NGO-projekter:

Bulgan Njama
Fuglebo 2
2000 Frederiksberg
tel: 3833 2106
email: dms@dkk.dk
I Mongoliet:
dmcenter@magicnet.mn

Medlemskab:

Kontingent:
150 kr. pr. kalenderår for personligt medlemskab.
250 kr. for husstandsmedlemskab.
500 kr. for firmamedlemskab.
Tillæg for medlemmer bosat i udlandet: 50 kr.

Henvendelse om medlemskab rettes til kassereren.

– Kan man ikke finde vej i Gobi-ørkenen, må man spørge om vej. Sådan skriver Peter Appel i en kommentar til sit billede. Som ekspert i 'small-scale mining' og konsulent for bl.a. Verdensbanken hjælper han de mongolske myndigheder med at få styr på den hastigt voksende »guldgraverindustri«, som er skadelig for både sundhed og miljø. Læs mere side 6.

Foto: Peter Appel

Indhold

Skoledemokrati på stepperne	3
Small-scale mining i Mongoliet	6
Årtusindvejen godt i gang	10
Prinsessens Tempel	11
Træ-hanens år	16
Tsagaan Sar – før og nu	20
Aktuelt	
Taimenlaksen truet af udryddelse	22
Husdyrbestanden op med 10%	23
Vinteren strenges	23
Klaus Vilhelm Ferdinand	24
Jørgen Bitsch	25
DMS nyt	25

Skoledemokrati på stepperne

I 1990 sagde Mongoliet farvel til kommunisme og goddag til demokrati. Et dansk skoleudviklingsprojekt har med både økonomisk og faglig støtte skabt bemærkelsesværdige resultater på en lang række landsbyskoler. Topstyret instruktion er yt, pligt og ret til medansvar og medindflydelse er in. Også når det gælder forældrene!

Det er næsten overflødig at spørge Mr. Adilbish, hvad han mener om sine børns skolegang. Hele hans ansigt udstråler en stor og åbenlys glæde, når han taler om den lille grønmalede skole her langt ude på de bløde mongolske stepper, der strækker sig så langt øjet rækker og overvåges stolt og majestætisk af ørne og falke.

»Mine børn har fået mulighed for at komme i skole igen, og de kan tilmed lide det. Derfor lærer de selvfølgelig også noget,« siger han.

Mr. Adilbish er faktisk ekstra glad i disse dage. Han har nemlig lige fået at vide, at Danida har besluttet at støtte hans børns skole og yderligere 79 andre skoler de næste 4 år.

Siden 2000 har Dansk Mongolsk Selskab med Danida-støtte og i samarbejde med *Centre for International Cooperation in Education*, CICED, administreret et skoleudviklingsprojekt, der har omfattet 40 skoler i landdistrikterne. Nu er pro-

jektet blevet både forlænget og udvidet til at omfatte 80 skoler, og Mr. Adilbish kan med sindsro sende sin 10-årige søn Purevdemberel i skole dagen efter og selv begynde at tænke på at pakke hjemmet ned. Mr. Adilbish er en af Mongoliets godt 1 mio. nomader, der lever af dyrehold og bor i ger. Nu hvor vintersæsonen står for døren, er det ved at være tiden til at flytte til et nyt område, hvor dyrene kan græsse.

Det betyder, at den 10-årige søn Purevdemberel skal bo på skolen vinteren over. Det gælder også legekammeraten, den 10-årige pige Javzanpagma. De ser lidt trykkede ud ved tanken om, at de i løbet af vinteren kun sjældent kommer til at se deres respektive forældre, men de smiler også begge to ved tanken om de legemuligheder, der er på skolen.

Fra forfald til optimisme

For bare få år siden, var der dog ikke meget at glæde sig over ved skoler-

ne på stepperne. Fra 1924 til 1990 var Mongoliet en erklæret kommunistisk stat, der var tæt forbundet med og afhængig af støtte fra Sovjetunionen. Da Mongoliet indledte sine reformprocesser, og Sovjet blev opløst, røg Mongoliets i forvejen dårlige økonomi under nulpunktet. Efter 70 år med kollektivism og et socialistisk sikkerhedsnet styrtede et stort antal mongoler i hastig fart mod subsistensløsheden. I skiftet til markedsøkonomi og privatisering af statens ejendom gik mange ting mere eller mindre i stå. Også skolerne – de skrantede og forfaldt. Der var ingen penge til vedligeholdelse, skolebøger, teknisk udstyr og opvarmning, og sammenholdt med at familierne heller ikke havde midler, droppede et stigende antal børn ud af skolerne. Blandt nomaderne var der desuden god brug for den ekstra arbejdskraft, børnene kunne give, nu da der skete en privatisering af dyreholdet.

Nu er udviklingen ved at vende, og når Mr. Adilbish smiler, er det ikke bare fordi, det danske projekt har tilført skolen midler til vedligeholdelse, udstyr, nutidige lærebøger, opvarmning og varmt tøj til børnene. Sådan var det måske i begyndelsen. Men i dag sætter alle mindst lige så meget pris på den menneskelige og intellektuelle udvikling, som projektet netop har kunnet katalysere gennem de forbedrede materialer og fysiske rammer og den omfattende efteruddannelse af lærere og skoleledere.

Den sovjetiske støtte stod for cirka en tredjedel af Mongoliets BNP, og den store økonomiske indflydelse påvirkede også kulturen og hele samfundets indretning, herunder uddannelsessystemet. Både struktur og pensum var skruet sammen som hos den store nabo, og der blev fo-

kuseret på viden og videnskab. Nu bliver der også lagt vægt på kundskaber og ånd.

»Udbyttet af vores undervisning er blevet meget bedre med de nye metoder, tekstbøger og hjælpemidler, der desuden har givet os bedre tid til at hjælpe eleverne med lektierne, lege med dem og lave forskellige arrangementer, som forældrene også deltager i,« siger Mrs. Tseeregzen.

Hun har været lærer i 30 år, så hun ved, hvad hun taler om, når hun fortæller om forandringerne.

Afsmittende effekt

Fru Tseeregzens opfattelse deles af mange af de andre lærere, der er involveret i skoleprojektet, og det er sød musik i professor Jadambaas ører. Han er rektor på Mongoliets

Pædagogiske Universitet og den mongolske koordinator for skoleprojektet.

»De materielle forbedringer har påvirket forældrenes, lokalsamfundets, lærernes og elevernes holdning til skolerne. Alle er blevet mere entusiastiske og aktive i deres støtte til skolernes udvikling, og det er også smittet af på de kommunale beslutningstagere, der er blevet overbevist om, at det kan svare sig at bevilge ekstra midler,« siger han.

Den danske koordinator af projektet Johnny Baltzersen, leder af CICED ved CVU København & Nordsjælland siger:

»Projektet har også demonstreret nogle interessante elementer i forhold til at forme et demokratisk samfund. De involverede lærere og forældre har på forskellige måder oplevet, at de kan få større indflydelse på skoleudviklingen, hvor der tages hensyn til lokale vilkår og interesser. Det stærkt øgede samarbejde mellem skole og lokalsamfund rummer et betydeligt demokratisk potentiale.«

Det kan Mr. Adilbish, der i seks år har siddet i forældrebestyrelsen på sine børns skole, tale med om. Han sender et indforstået smil og siger:

»Det bedste er næsten, at de midler, vi får af Danida, går direkte til skolen og uden om det lokale kommunale styre. Det betyder, at vi har indflydelse på, hvordan pengene bliver brugt.«

Den nymalede grønne skole på steppen. Pigerne planter et træ.

1. skoledag, 1. sept. 2004. Skoledirektør fru Tsagaandelger taler.

Et socialt samlingspunkt

På projektskolerne har man iværksat en masse aktiviteter for både børn og forældre. Blandt andet får de gode råd om, hvordan de kan dyrke grøntsager. Jordbunden er meget sandet, så det forudsætter nogen viden og erfaring. Grøntsagerne bliver brugt i husholdningen, nogle bliver leveret til bespisning af børnene på skolen, og andre bliver solgt og giver en lille ekstra indkomst.

Derudover bliver der arrangeret aftener med musik og optræden på skolen, og der bliver arrangeret sportsstævner, hvor både forældre, børn og andre i lokalsamfundet deltager. De sociale begivenheder styrker sammenholdet, skolen og lokalsamfundet og danner fundamentet for, at nye kreative samarbejdsprojekter opstår. Flere af skolerne afholder endvidere »forældrenes dag«, hvor forældrene underviser i deres respektive særlige færdigheder. Det kan fx være fremstilling af filtsko, madlavning, at spille musik og at synge. Nogle skoler har etableret små biblioteker, hvor nærområdets beboere kan læse aviser, og forældrene kan låne lærebøger med hjem, så de kan komme på niveau med deres børn og hjælpe dem med lektierne. Forældrene får også tilbudt korterevarende kurser.

»Børnene er begyndt at få gode karakterer, fordi de bliver motiveret på en helt ny måde. Både af lærerne og af os forældre. Vi har opdaget, at når vi tager aktivt del i skolearbejdet og diskuterer fagene med vores børn, så bidrager vi til, at de trives i skolen og klarer sig godt. Når vi er informerede og vidende, har vi også bedre muligheder for at evaluere lærerne,« siger Fru Tsetsgee, der sidder i forældrebestyrelsen på en skole mange hundrede kilometer fra den skole, hvor Mr. Adilbish sidder i skolebestyrelsen.

Trods afstanden er deres konklusioner ens: Lærerne er flinke. Der er en helt anden åbenhed end tidligere, hvor de var autoriteter, man ikke nærmede sig, og hvor lærer/eleveforholdet bestod i at give og modtage ordrer. I dag praktiserer lærerne dialog og hjælper eleverne med at ræsonnere og selv konkludere.

»Den åbenhed og medinddragelse virker meget motiverende på eleverne, og det er også meget mere tilfredsstillende for os lærere,« siger Fru Tseeregzen.

Den nye måde at håndtere undervisningen på har været et vigtigt formål med projektet. Omkring 600 lærere har deltaget i kurser, seminarer og *workshops* med bl.a. danske undervisere. Lærerne har fået indsigt i nye undervisningsmetoder og er blevet ansøret til at udveksle erfaringer og til at samarbejde om at løse problemer.

Gå-på-mod

Når alt det positive er sagt, skal man huske, at fattigdommen stadig er stor. At der stadig er skoler, der kunne trænge til en særdeles kærlig hånd. At nogle skoler ligger så langt fra alfarvej, at de ikke har telefon og kun har lidt kommunikation med omverdenen. At de fjerntliggende skoler desuden har problemer med at tiltrække lærere – eleverne sidder i bunker. Men det er et faktum, at antallet af børn, der dropper ud af skolen, er stærkt reduceret, og blandt lærere og forældre, hersker der et stort gå-på-mod, som kommer af at have oplevet nogle bud på, hvordan de mange nye muligheder for selvbestemmelse og indflydelse kan forvaltes konkret og konstruktivt. ■

Tekst og foto:
Lise Penten Madsen

Artiklen bringes også i *Friskolebladet* 4/05. Lise Penten Madsen er free-lance journalist.

Mr. Adilbish har siddet 6 år i forældrebestyrelsen for sine børns skole.

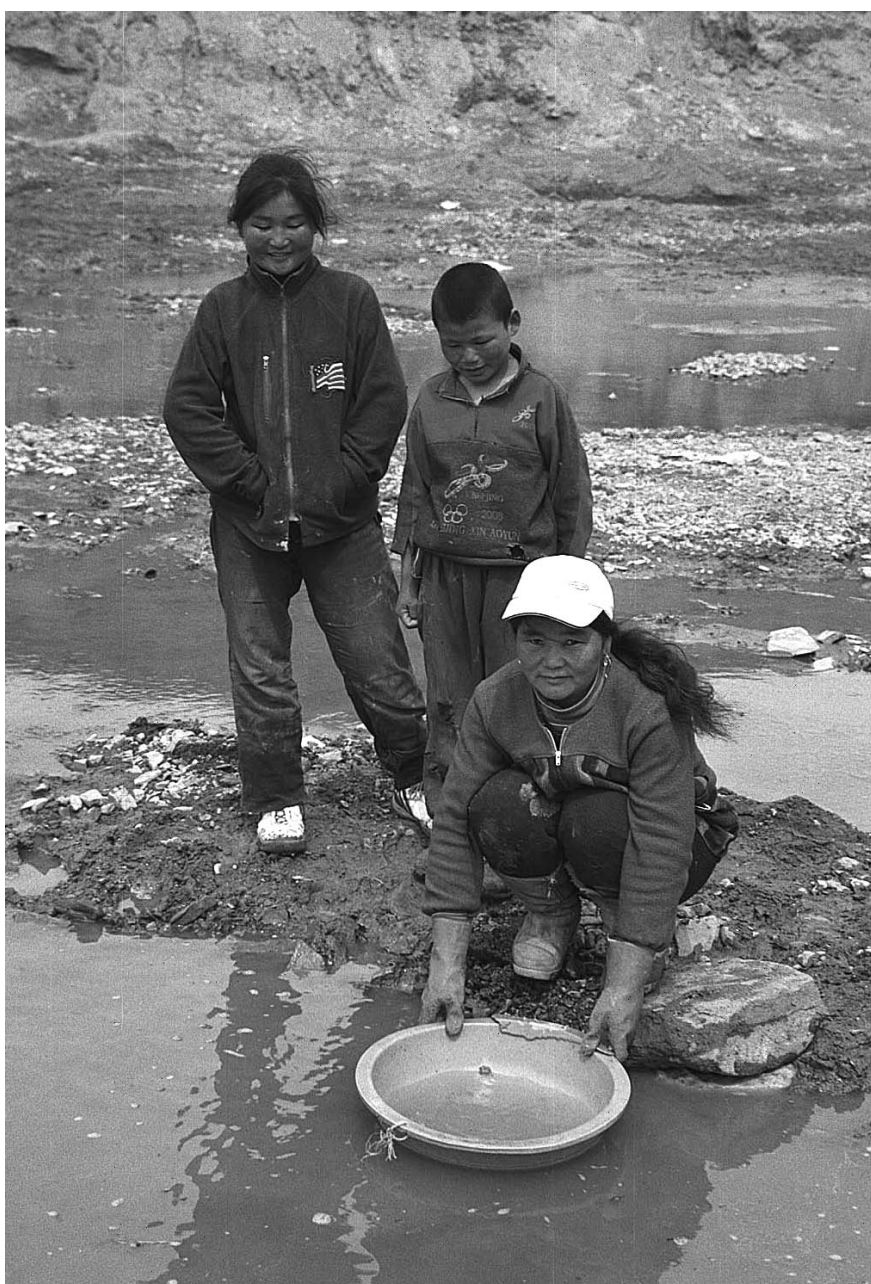
Skoleudviklingsprojektet i landdistrikterne

begyndte i 2000 og er en forlængelse og en udvidelse af Danidas bilaterale støtte til Mongoliets skolesektor i perioden 1992-1999. Projektet blev realiseret på initiativ af Dansk Mongolsk Selskab, der henvendte sig til *Danmarks Pædagogiske Universitets Internationale Program for Uddannelse og Udvikling* – senere *Centre for International Cooperation in Education*, CISED – for at sikre sig en solid samarbejdspartner med faglige erfaringer i Mongoliet. Samarbejdspartnerne på mongolsk side er *Mongolian Association for Primary and Secondary School Development*, MAPSSD, og Mongoliets Pædagogiske Universitet. Her er ikke mindst rektoren, professor Jadambaa, og den lokale administrator fru Altanzuul drivende kræfter for projektets gennemførelse.

Projektet er hovedsagelig designet af Johnny Baltzersen, leder af CISED ved *CVU København & Nordsjælland* og professor Jadambaa, der også er leder af MAPSSD.

Small-scale mining i Mongoliet

En overlevelsesmulighed for titusinder,
men en losseplads for europæisk kviksølv

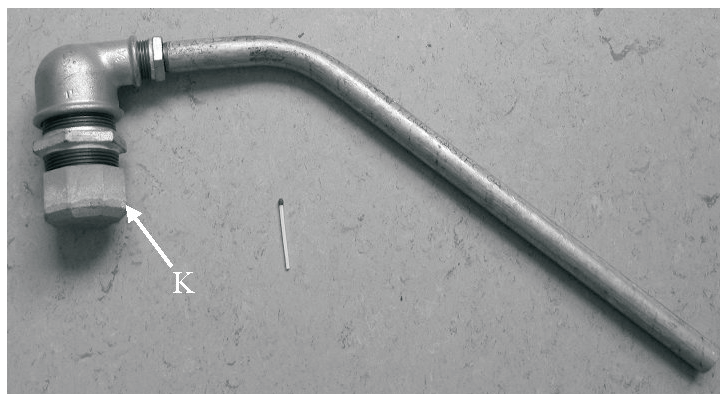

Small-scale mining kan beskrives som tre mand med en trillebør, der udvinder guld eller andre mineraler. Med andre ord, det er minedrift uden mekaniske hjælpemidler udført af mennesker, der ikke har andre udveje for at skaffe sig til dagen og vejen. Globalt set er der 18 til 20 mio. small-scale miners, der tilsammen brødføder omkring 100 mio. mennesker. Small-scale mining er vidt udbredt i Syd Amerika, Afrika og store dele af Asien, hvor det har været praktiseret i over 100 år. I Mongoliet derimod er small-scale mining først startet i 1998, men allerede nu er over 100.000 mennesker afhængige af small-scale mining, og antallet stiger hvert år.

Verdensbanken, FN, UNIDO (*United Nations Industrial Development Organization*) og flere andre internationale organisationer har gennem de sidste år fået øjnene op for de fordele og ulemper, som small-scale mining medfører. En af de indlysende fordele er, at small-scale mining begrænser urbaniseringen. Den væsentligste ulempe er de store miljøproblemer. Jeg har som ansat i *Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse* arbejdet som konsulent for bl.a. Verdensbanken med small-scale mi-

Small-scale mining efter guld i en flod.

Retort. Den består af nogle stykker vand-rør. Den guldholdige amalgam lægges i den lille kop (K). Derefter sættes retorten ind i et bål, og det lange rør sættes ned i en skål med vand. Kviksølvet fra koppen fordamper og kondenseres derefter i det lange rør og i skålen med vand. Herefter kan kviksølvet bruges igen.

ning i Laos, Kirgisistan og Mongoliet.

I Mongoliet bryder small-scale miners guld og kul samt en række mineraler. Langt de fleste arbejder med udvinding af guld og kul. I denne artikel vil jeg koncentrere mig om small-scale mining af guld. Guld i Mongoliet udvindes af small-scale miners dels fra fast fjeld og dels fra flodsand. Ved udvinding i fast fjeld brydes gange i fjeldet ind

efter de guldholdige årer. Det sker med hammer og mejsel. Minegangene er ikke understøttede, så loftene styrter ofte ned med fatale følger. Ved guldduvinding i flodsand graves enten direkte i floderne eller ind i de løse sandaflejringer i flodbredderne. Her sker der ligeledes ofte sammenstyrtninger af gangene.

Når den guldholdige malm fra fjeldet er knust, eller det guldholdige sand er samlet, bliver de tunge

mineraler koncentreret på gammeldags vis med en gulddrager vaskende. De lette mineraler vaskes bort, og de tunge mineraler koncentreret. I Mongoliet og mange andre steder arbejder tusindvis af børn med i denne proces.

De tunge mineraler består af guld plus en række økonomisk uinteressante mineraler. Gullet er ofte så finkornet, at man ikke manuelt kan pille guldkornene fra. Derfor benytter man ofte en proces, der kaldes amalgamering. Ved amalgamering tilsætter man kviksølv til det koncentrat, man har lavet. Gullet bliver opløst i kviksølvet. Kviksølvet hældes derefter over i en lille jernkop, der lægges i et bål. Ved opvarmningen fordamper kviksølvet og gullet ligger tilbage!

Snedig proces, der desværre har en bagside. Den forurener forfærdeligt. Det kviksølv, der fordamper, kondenseres senere og falder ned på jorden, hvor det bliver optaget af planter og dyr for til sidst at ende i det øverste trin i fødekæden: mennesket. Det er ikke småting, vi snakker om. Globalt set sendes der på denne måde over 650 tons kviksølv ud i miljøet om året. I Mongoliet lukkes der over 1.000 kg kviksølv ud om året i miljøet, og det med fa-

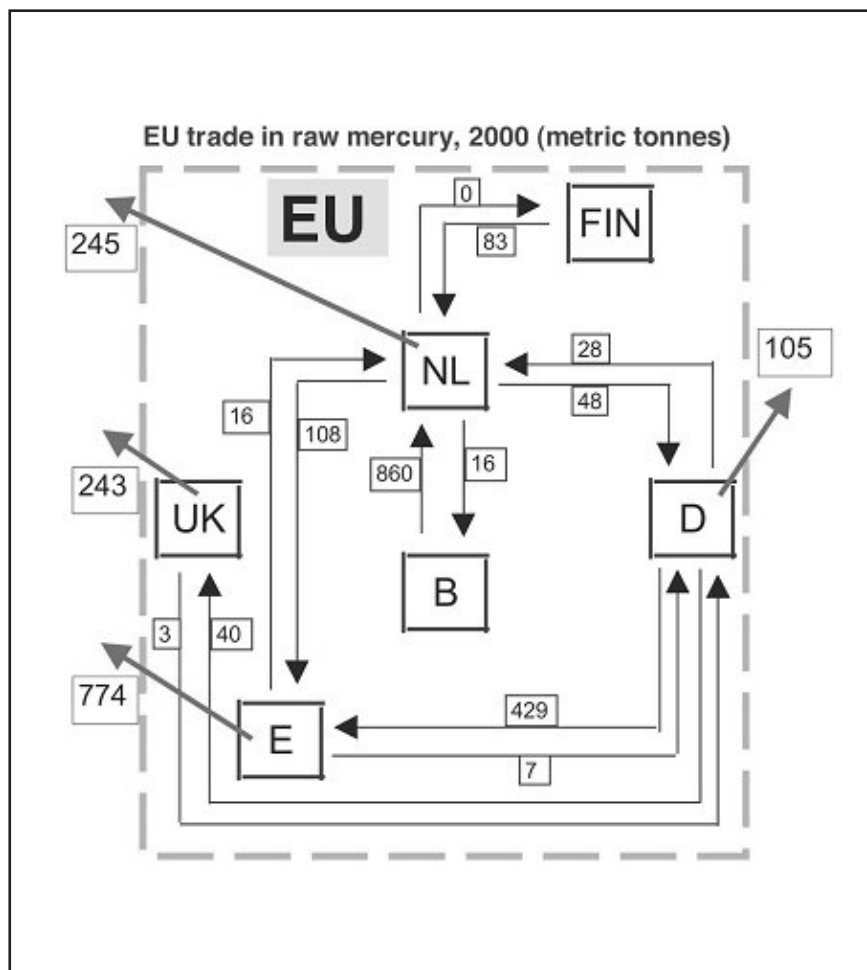
Dreng på 11, der udvinder guld af flod-grus. Han har arbejdet med det siden, han var 7 år gammel.

Handelsveje for kviksølv i EU og mellem EU og resten af verden. Bemærk, at lande som Holland, Spanien og Storbritannien eksporterer store mængder kviksølv til tredie verdens lande. Peter Maxson: 'Mercury flows in Europe and the World: The impact of decommissioned chlor-alkali plants'.

tale følger. Kviksølv er meget giftigt selv i små koncentrationer, og det kan give varige skader på organismen. Ved mindre forgiftninger ses patienterne at ryste på hænderne. Større koncentrationer resulterer i det såkaldte tunnelsyn, psykiske ændringer samt varige hjerneskader. Værst er det, hvis en gravid kvinde bliver forgiftet med kviksølv. Fostret opkoncentrerer kviksølvindholdet med op til 10 gange i forhold til moderen. Det vil sige, at moderen kan have ganske svage symptomer på kviksølvforgiftning, medens barnet kan blive hjerneskadet for livet.

Kviksølvforureningen fra small-scale mining er et stort problem, men dem, der arbejder med guldudvindingen, f.eks. i Mongoliet, har desværre ikke mange andre muligheder. Det er simpelthen den eneste overlevelsesmulighed for dem. Den mongolske regering har forsøgt sig med forbud, men det har ikke været virksomt. Jeg besøgte et hold small-scale miners i den sydlige del af Gobi-ørkenen, der arbejdede helt illegalt. De blev konstant jagtet af både militær og politi, hvorfor de kun arbejdede om natten. Grunden til, at myndighederne var specielt efter disse mennesker, var, at de arbejder i et naturreservat. Small-scale miners andre steder har imidlertid også ofte problemer med myndighederne.

Under mit seneste besøg i Mongoliet i oktober 2004 var den mongolske regering imidlertid langsomt ved at nå frem til, at man med fordel kunne etablere kurser for small-scale miners, således at de forurener mindre og samtidig får større udbytte af deres arbejde.

I Syd Amerika, hvor problemet med kviksølvforurening fra small-scale mining har stået på i mange år, har man opfundet en række metoder til at genindvinde kviksølv. Den simpleste, mest robuste og billigste er en såkaldt retort. Den består af to-tre stykker vandrør, der kan sættes sammen af en hvilken som helst blikkenslager. Hvis man bestiller mange, kan den fremstilles ganske billigt.

Ved mine møder i forskellige ministerier foreslog jeg at introducere retorten for de mongolske small-scale miners. Den mongolske regering var meget interesseret i mit forslag, og i oktober gennemførte jeg et kursus for small-scale miners i byen Bornuur lidt nord for Ulaan Baator. De tilstedeværende small-scale miners, hovedsagelig kvinder,

fik efter kurset udleveret en retort hver, og de udtrykte alle stor interesse i at anvende den. Hvad der specielt fik disse kvinder til at være interesserede var, at der for et års tid siden var gennemført en undersøgelse af kviksølvindholdet i befolkningen i netop denne by. Resultatet var alarmerende høje kviksølvindhold i befolkningen. Dette sammenholdt med, at specielt kvinder skal passe på under graviditeter, virkede meget befordrende for interessen.

I løbet af mine samtaler med bl.a. *Ministry of Health* i Ulaan Baator blev det klart, at de mongolske læger i høj grad mangler viden om og erfaring med symptomer på kviksølvforgiftning. En indlysende konklusion er, at man også burde gennemføre et undervisningsprogram for mongolske læger.

Undervisning af en gruppe small-scale miners i Bornuur, nord for Ulaan Baator.

Som afslutning på min mission i Mongoliet blev det derfor planlagt at søge midler til et 2-årigt undervisningsprogram for small-scale miners og for læger. Undervisningen skal også omfatte en undersøgelse af, hvor udbredt kviksølvforureningen i Mongoliets befolkning er. Lige nu undersøges det, om Verdensbanken eller *Asian Development Bank* kan finde midler til gennemførelse af et sådant undervisningsprogram.

De fleste kviksølvminer i verden er lukkede eller kører med stærkt nedsat produktion. Der er imidlertid store mængder kviksølv på markedet. Igennem størstedelen af forrige århundrede brugte de europæiske og amerikanske klorfabrikker kviksølv som katalysator i deres fabrika-

tion. I EU er denne proces nu blevet forbudt og skal udfases indenfor nogle år. Det vil sige, at der snart bliver omkring 50.000 tons kviksølv tilovers i Europa, som ingen har brug for, og ingen vil have. Allerede i dag er en del fabrikker i gang med at omstille produktionen til mere miljøvenlige metoder. Disse fabrikker vil meget gerne af med deres lagre af kviksølv.

EU har gennemført en undersøgelse af handelen med kviksølv indenfor EU og mellem EU og resten af verden. På figuren side 6 ses, at lande som Holland, Spanien og Storbritannien (UK) eksporterer store mængder kviksølv ud af Europa. Kviksølvet bliver hovedsagelig eksporteret til tredje verdens lande. En interessant detalje er det tal, der viser Storbritanniens eksport ud af

Europa. Ifølge de officielle britiske statistikker eksporterer de kun omkring 50 tons kviksølv. Imidlertid fremgår det af en række tredje verdens lande, at de importerer store mængder af kviksølv fra Storbritannien! Englænderne vil altså ikke være ved, at de bruger verdens small-scale miners som losseplads for britisk kviksølv. ■

Tekst og foto:
Peter W. Uitterdijk Appel

Peter Appel er seniorforsker ved *Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse*.

Årtusindvejen godt i gang

Vejbyggeri 150 km øst for Ulaanbaatar i Khentii aimag, 1. juni 2004.

Det er nu 4 år siden, at arbejdet på *Millennium Road*, »Årtusindvejen« begyndte. Vejen skal forbinde Mongoliet med Asien og Europa.

Status er, at der er anlagt 113 km asfaltvej, mens ujævnt og klippefyldt terræn er ryddet og planeret og bjergpas afkortet. I 2004 er der bygget seks broer, mens to er retableret.

I alt skal der anlægges 2.700 km vej. Hvis der i alt bruges 35-40 mia. tg. [ca. 180 mio. kr.] om året på anlægsarbejdet, kan *Millennium Road* være færdig i 2012. Anlægsudgifterne til den øst-vestlige del af vejen forventes at nå op på 300 mia. tg. [1,5 mia. kr.], heraf er der allerede brugt 26-27 mia. tg.

Nasny Zam-firmaet vandt licitationen over den umiddelbart forestående anlæggelse af den 70 km lange højkvalitetsvej mellem Lun-Bayannuur og Dashinchilen. Sidste år blev der åbnet en bro i Sar Khaikhan, Zavkhan aimag. Broen, der bød på flere konstruktionsmæssige udfordringer, blev opført af et mongolsk-kinesisk *joint venture*, *Khurdy Zam*. Mongolske firmaer er nu i færd med at anlægge 50 km vej, og *Nasny Zam* bygger 100 km vej i Erdene sum, Bayannuur og Ondorkhaan. Dertil kommer, at MMI har tilbudt at bygge 300 km vej ved anvendelse af sine egne mineralressourcer, og at *Zam International* skal anlægge 400 km vej for lånte penge.

Årtusindvejen skal ikke kun forløbe i øst-vestlig retning. Der er

også planlagt fem andre vejføringer nær Ulaanbaatar. Således vil man anlægge strækningerne Altanbulag-Ulaanbaatar og Choir-Nalaikh først. Desuden vil man i år begynde på anlægget af den 440 km lange vej til Choir og Zamyn-Uud.

Parlamentsmedlem og tidligere formand for Vejdirektoratet, R. Bud, fortalte den 11. januar i år: »Der er nu gået 4 år, siden den første grundsten blev lagt til *Millennium Road* den 15. januar 2001. Årtusindvejens vigtigste formål er at skabe forbindelse til det asiatiske vejnet. Vejen til Bayan-Ölgii og Khovd aimager udgør en del af dette asiatiske vejnet, som vore to naboer vil komme til at trafikere. For et land som Mongoliet uden adgang til havet er det en mulighed for os til at få forbindelse til havet.

Takket være Årtusindvejen er indvandringen af mennesker fra de vestlige aimager allerede reduceret en smule. Ved at retablere broer og rydde bjergpas kan lastbiler, der kommer fra de vestlige aimager og skal til Ulaanbaatar nå frem på en dag i stedet for de 3-7 dage, der i øjeblikket er normen.

Tankstationer og bilværksteder bliver nu etableret langs Årtusindvejsruten, hvilket giver ny beskæftigelse. Vi bør dog besinde os på, at vi for at spare på omkostningerne i første omgang bør bygge veje, der ligger mere end 300 km fra Ulaanbaatar, smallere, fordi befolkningstætheden dér er lavere og trafikken tilsvarende mindre. Dette forslag

blev godkendt af nationalkomiteen.«

Han tilføjede, at hvis en vejs lokale berettigelse blev vurderet til minimum 12% ville vejen blive bedømt til at være rentabel efter international målestok. *Millennium Road* er blevet vurderet til 15%.

Årtusindvejen har da også tiltrukket udenlandske investeringer. Og lokalt har mere end 130 firmaer og enkeltpersoner doneret 250 mio. tg., mens hyrder har doneret dyr til vejbyggeriet. Således har Bayan-Ölgii aimag doneret 2.001 får, Sükhbaatar aimag donerede 1.000 geder og Zavkhan og Bayankhongor donerede hver 1.000 får.

Kinesiske entreprenørfirmaer har vist interesse for *Millennium Road*, og det mongolsk-kinesiske *joint venture*, *Nasny Zam*, har medvirket til anlæggelsen af 15 km vej til en værdi af 750 mio. tg. Det indisk-britiske firma ICT har foretaget tekniske og økonomiske beregninger over projektets levedygtighed, hvor de gennem 7 måneder ydede uopsigelig bistand til en værdi af US\$ 300.000. De nåede frem til, at vejen ville blive til økonomisk fordel for Mongoliet.

Årtusindvejen passerer gennem ni mongolske aimager, og i alt 1.800 mennesker har været beskæftiget ved byggeriet indtil nu. ■

B. Oyundelger
The Mongol Messenger
03(705):7 – 19.01.05

Man vaagner tidligt i Djasak-tu-Landets høje Bjergluft, og man er lysvaagen med det samme. Den lette Atmosfære lader en med Ungdomsfriskhed, og Naturens uberørte Renhed vækker støvede Punkter i ens civiliserede Sjæl.

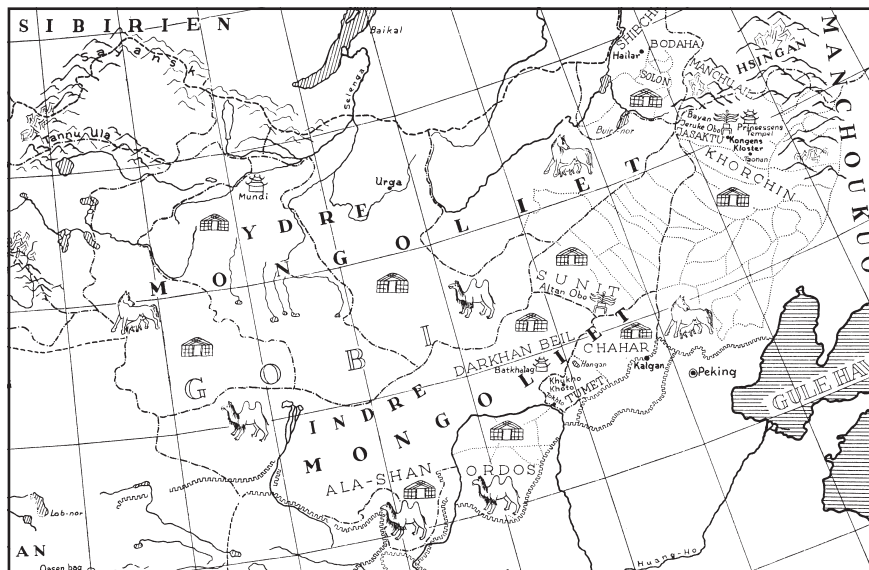
Vi gned Øjnene i Morgendug-gens kolde Perlegys, strakte de forfriskede Lemmer i Solens første Varmestraaler og gik i Gang med Lejrens Opbrud for at ride den nye Dags Eventyr i Møde.

Mine mongolske Rejsefæller var fulde af Aktivitet. Baalets natgamle Gløder pustedes til varmende Flammer, hvorover den runde Kobberpote snart pludrede lystigt, og efter at vi havde drukket Masser af krydret Te, indfangedes Hestene og vi startede mod det nye Maal.

Den lyse Sti, der viste os Vej, snoede og bugtede sig ned i de smalle Canyons, langs klukkende Elve og over nye Bjergpas, hvorfra nye Naturbilleder aabenbarede sig. Stundom dukkede brogede Kvæg-flokkede frem fra de grønne Dalbundes frodige Dyb, og unge Hyrder, der fra høje Udsigtpunkter vogtede hvide Faar, gav os glade Fløjte-triller med paa Vejen.

Efterhaanden forenede andre smalle Bjergstier sig med vor Vej, og ved et saadant Mødepunkt ventede os tre unge Ryttere. Ved Synet af dem steg mine Rejsefæller af Hestene, og vi nærmede os langsomt til Fods. Saa faldt Puntsuk og hans Mænd paa deres højre Knæ, og med højre Haand mod Jorden ønskede de: »Amorgan sain, mendu Sain; Nojon« (maa Dit Legemes Sundhed og Din Sjæls Fred bevares, Herre).

Jeg iagttog den af de tre Mongoler, som denne Hilsen gjaldt. Hans slanke Skikkelse svajede smidigt i Sadlen for den utaalmodige Gangers dansende Krumspring, medens hans leende Øjne nysgerrigt betragtede mit fremmede Ansigt. Hans blaa Silkekaftan var af mongolsk Snit, men de lange, ubroderede Ri-

H. Haslund-Christensens rejse 1936-37 (IV)

Prinsessens Tempel

På sin ekspedition til det nordøstlige Mongoliet er det endelig lykkedes for Henning Haslund-Christensen at undslippe civilisationen og indtage steppens åbne vidder. I selskab med den gamle embedsmand Puntsuk, trubaduren Sangerup og en flok mongolske ryttere er han på vej til Khaten Sume, Prinsessens Tempel. Haslund bliver vidne til en ceremoni, som bygger på en smuk legende om kærlighed og troskab.

destøvler og den graa Filthat paa hans ravnsorte Manke var vesterlandske. Hele hans Holdning og den myndige Venlighed, hvormed han gengældte de andres Ydmyghed, angav ham som en af disse Egnes Store, men der var intet, der røbede, om han var en af det nye Regimes Ledere eller den gamle Tids Høvdinge. Han kunde være begge Dele.

Bag ham holdt to livssprudlende, tartariske Jægere. De bar pelskantede Huer og lange Haarfletninger, og ved den enes Side hang en lang Bue, og fra Koggeret paa hans Ryg struttede et Bundt fjedrede Pile som en mægtig Vifte. Deres skarpe Jagtøj-

ne var skæve, Ansigterne bronzerede af Bjergenes brændende Sol, og Tænderne var hvidgarvede og blanke af megen Flænsen i halvraat Kød. To herligt oprindelige Væsner at skue i disse Omgivelser.

Vi fortsatte i samlet Flok, og vor Tale fulgte Omgivelsernes Indskydelser. En Gang red den unge Aristokrat op til min Side for at udveksle Høfligheds-Spørgsmaal og Svar. Lamadjab hed han, og han lovede mig saadan Bistand paa min fortsatte Rejse, som kun en Mand med Myndighed kunde yde.

For hver Gang vi naaede et nyt Pas, var Rejsens Maal rykket nær-

mere, og da Solen dykkede mod den vestlige Horisont, kunde vi udskille de røde Murornamenter og forgyldte Tagfigurer paa Khaten Sume, »Prinsessens Tempel«.

Saa naaede vi en bred og græsfrodig Dalgang, der deltes af en blaa Bjergstrøm, og paa den anden Side denne laa den lille Helligdom fastkittet som en Svalerede mod den modsatte Bjergside.

Oppe fra Templet kom en Flok Mænd os i Møde. De fleste var Harhung (verdslige) af Jægertype, men to af dem var ikklædt brandgule Munkekjortler. Alle gav de Lamadjab den ydmyge Hilsen, der tilkommer en Høvding, og medens Jægerne tog sig af vore Heste, fulgte vi Munkene gennem Templets kunstfærdigt udskaarne og bemalede Portal over Tempelgaardens slidte og græskantede Sten og ind i det store Gæstehus. I Gæstehallen placeredes vi paa en aflang Forhøjning, hvor broderede Tæpper og med herlige Tæpper betrukne Rygstød af forskellig Højde angav Gæsternes Pladser i Overensstemmelse med deres Rang. Bag de bemalede Papirrunder faldt et dunkelt Lysskær, der langsomt afslørede Rummets De-

taljer. Jeg spekulerede paa, fra hvilken fjern Region de tunge og ormstukne Loftsbjælker var blevet slæbt til disse træløse Bjerge, og jeg studerede Væggenes og Loftets røgsværtede Træpaneler, der var inddelte i ottekantede Felter. Hvert Felt var engang blevet bemalet med et lille Billede, og i alle Billedernes fantastiske Detaljer dominerede en lys og spæd Skikkelse. I nogle Billeder lyste Skaberens gyldne Farver frem, men i de fleste anede man kun Linjerne i en ældgammel Patinas sammensmeltende Farveskønhed.

Vi nippede Teens Aroma og udvekslede konventionelt improviserede Ligegyldigheder. Vi var ved Dagens Maal, havde Puntsuk sagt, men Stemningen i Rummet var, som havde vi endnu Dagens Hændelse foran os.

En gammel Jæger kom til Syne i Døren, hvor han bøjede Knæ, idet han henvendte sig til Lamadjab: Herre, det er færdigt, og vi venter Dig.

Lamadjab sprang op for at sætte den fremrakte Ceremonihat paa sit Hoved, og vi fulgte ham ud paa den lille Gaardsplads mellem Tempelne.

Her stod tolv Jægere opstillede med Front mod den af de fire Bygninger, der begrænsede Gaardens Nordside. De var iført de gammel-dags mandshuriske Ceremonidragter, og paa de fremstrakte Haandflader bar de store, sølvbeslagne Offerfade. Ofrene var Ris, Frugter, Kød og anden Føde, over hvilke var lagt blaa Silkebaand. Saa gled Templets to store Døre langsomt op, og klagende Tempelmusik og Dufften af Røgelse slog imod os.

Langsomt skred Lamadjab, fulgt af de tolv offerbærende Jægere, ind i Templets dunkle Mystik, op mellem Midtergangens røde Søjlerækker, op mod Baggrunden, hvor Skæret fra syv Kandelabres aabne Olieflammer kæmpede med Mørket i den store Hal. Gamle Tempelfaner og gyldne Guder blev synlige og udviskedes i Olieflammernes flakkende Belysning. Alterbordet var bagtil begrænset af en Glasvæg, i hvilken en meterhøj Pagode spejlede sin Guldglans.

Et Sted ude i Hallens Mørke stemte Trommerne op i en buldrende Takt, da Lamadjab steg ind i Alterets Lyskres. Så kastede han sig ni Gange med Panden mod Jorden i

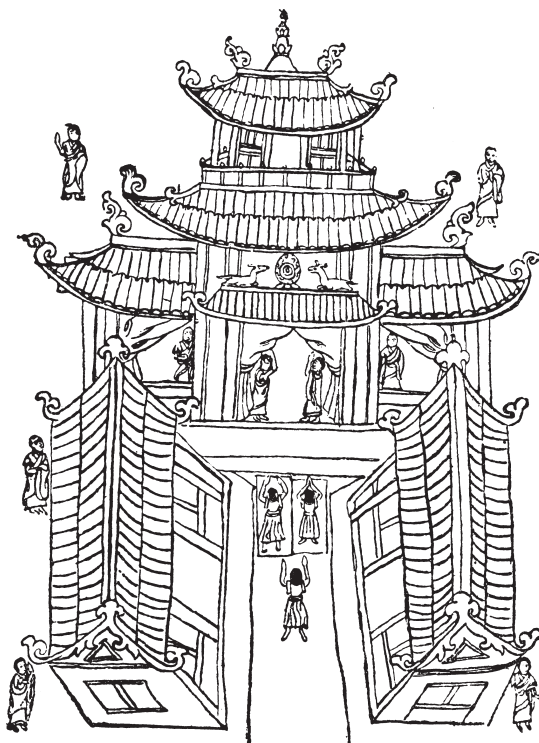

Retning af den gyldne Pagode. En efter en bar de tolv Jægere deres Offerfade frem til Lamadjab, som anbragte dem paa Alterbordet efter ærbødigst først at have løftet dem til sin Pande. Saa steg Puntsuk og Sangerup og de øvrige Mongoler frem til Alteret, som de behængte med blaa Ceremonibaand, og som paa et usynligt Tegn faldt de alle med Ansigtet mod Jorden, ni Gange i dyb »Kowtow«, medens de lange Tempelhorn brølede som fantastiske Vilddyr. Saa traadte de Ofrende tilbage fra Alterets Lyskres, og Hornenes Larm flød ud i Stilhed. Fra Salens Yderkanter kom de mesende Præsters mørke Mumlen, og gennem de aabne Tempeldøre trængte smaa Strofer af klingende Metal fra Taghjørnernes Tempelklokker.

Vi var atter i Gæstehallen. Tjernerne kom bærende med Fade, der bugnede af Faarekød, og vi tilfredsstillende vor Hunger. Saa kom de duftende Teskaale, og et stort Kobberfad fyldt med ulmende Gløder placeredes paa »Kangen«. En efter en steg vi ned fra de ubekvemme Højtidsæder for at krybe sammen om Fyrfadets Varme, vi nippede Te og fulgte Pibernes Røgpust paa deres lunefulde Svæven gennem Rummet. Dagen var endt, og en ny Aften stundede til, en af disse lange Aftener, der skænker den Lyttende Forstaaelsens Perspektiv over Dagens nye Oplevelser.

Længe sad jeg og stirrede gennem Røgen fra Piber og Fyrfad mod Tagets mange smaa Malerier. Og jeg begyndte at ane, at de dannede en samlet Mosaik af en højbaaren østerlandsk Kvindes Vandring fra Undfangelse til Himlenes Herlighed.

De tolv Jægere var ogsaa kommet til og havde lagt sig i Lyskresens Udkant. Der var noget fremmed over disse tolv Ansigter, noget urtatarisk, som for længst er blevet udvisket hos Folkene i de mongolske Grænseegne. Medens de andre Mongoler lod Stedets og Stundens Atmosfære af Fred og Hvile bemægtige sig, var det som disse tolv sad paa Spring, parate til at flygte eller springe til Vaaben.

Hvad gjorde disse tolv uslebne Vildmarksbørn i denne Helligdom, hvis Guder inspirerede til ophøjet og verdensfjern Kontemplation? Og hvad var det for Ofre, som Lamadjab havde stillet foran den gyldne Pagode? Og hvad var det for en Prinsesse, som havde givet Navn til denne fjerne Tempelidyl? Jeg skævede mod Lamadjab og gamle Puntsuk. Den første var Typen paa den østmongolske Aristokrat, hvis Træk røber Stænk af mandshurisk Slægtskab. Puntsuk var som et Billede af faderlig Mildhed.

Jeg sendte Puntsuk et søgende Spørgsmaal. Hans Blik gled mod Ilden, gennem Barrierer af Tid og Sted, og da han begyndte at tale, hørte vi Ekkolyde fra en fjern Tid. Vi gled tilbage til det Pas, hvor Habto Hazar havde staaet for Aarhundreder siden, og hvor vi havde lejet Natten forud, og vi fulgte den store Stammafaders Ætlinge ind i et nyt Sekel af deres Saga:

Bodatji var Habto Hazars Ætling i 14. Led, og til ham kom Udsendinge fra Mandshurernes Høvding med Bøn om Hjælp. Det kinesiske Ming-Dynasti, der havde styrtet det mongolske Vælde i Kina, skulde fordrives og en Nomadeætling genindsættes paa Dragetronen i det sagnomspundne Peking. Og saa

sendte Bodatji Ilbud mellem Lejrene med Ordre til alle Krigsførere, og de fredstrætte Ætlinge af Habto Hazars »knivskarpe« Horde brød atter ud fra deres Bjerges stille Idyl for selv at smage Sejrens og den løsslupne Vildskabs Sødme. Atter galoperede Horden under de yakhaloprydede Faner over Kinas Rismarker, og al Modstand trampedes under Hestehove. Og da den sidste Modstand var knust, og Hjemlængslen kaldte Bodatji og hans Krigere tilbage til Græsgangene, hvorfra man kunde se Bajing Djurekhe Bjergets snehvide Fred, var Mandshurernes Høvding blevet Kinas Hersker og sad som Mandshudynastiets Stammafarer paa Pekings Dragetrone.

Fra den Dag red Djasaktu-Landets Høvdinge hvert Aar til Peking for at udbytte Venskabspanter med »Himlens Søn«, og Habto Hazars 17. Ætling i Djasaktu-Mongolernes Høvdingetelt hed Todbadjamso. Og da Todbadjamsos Søn, Såd gum,

havde vokset sig færdig og værdig, fulgte han sin Fader over »de 47 Passers Vej« for at skue »Himlens Søn« i Pekings »forbudte By«.

En Aftenstund da den unge Prins Såd gum vandrede blandt Lotusdammene, der indrammer Pekings »forbudte By«, saa han et Syn, der betog ham. Lænet mod Rækværket paa en af de halvmaanebuede Marmorbroer, der spændte over Kanalen omkring »den forbudte By«, stod en ung Kvinde. Pekingaftenens faldende Sol kastede Liv i Farver og Figurer paa hendes smygende Silkeevandt, og en forklaret Skønhed i hendes æggeskalsblege Ansigt. Det Billede, hun saa fuldstændigt dominerede, var fede Evnuker, der rokkede med lange Paafuglefjers-Vifter, og ivrige Slavinder, der anede hendes Ønsker. En hemmelig Duft af uvirkelig, uanet og uprøvet Skønhed slog imod den unge Nomadesøn, og han sprang frem for paa Steppevis at gribe sit udvalgte Bytte. Men inden han naaede den Begærede, skød en Mur af Sværd og Hellebarder op mellem ham og hende, og han blev et magtløst Vidne til, hvordan hun hastigt førtes bort. En Gang inden Evnuker og Slavinder havde skjult hende mellem Akaciernes tætte Løv, havde hun vendt sig om for at betragte den, der havde forstyrret hendes døde Idyl – den fyrige Ungdom med det vejrbidte Ansigt, de stærke Tænder og de vilde Øjne, og Prinsen havde i hendes Øjne læst en Gnist, der saa ud som et Løfte. Fra den Stund var Prins Såd gum som forvandlet. Han forsagede alle Pekings Tilløkkelser og sine Venners vilde Lag. Hver Aften i Solnedgangen gik han til Marmorbroen, der ledte til den »forbudte By« for at genopleve Synet, men Paladsets bevæbnede Evnuker stod altid ubestikkelige paa Broens Top. Ci-

caderne spandt spottende blandt Dammenes Lotus, og Prinsessen kom aldrig tilbage.

Saa kom Opbrudet, og Mongolerne vendte tilbage til Vildmarken, men heller ikke Steppens frie Pust kunde feje Vemoden fra Såd gums Sind. Thi da han forlod Peking, vidste han, at den han havde skænket sin Kærlighed, var Prinsesse Erh Fu, selve Kejserens Yndlingsdatter, og for ham uopnaelig. Jagtens Spænding lokkede ham ej længere, og han lod sine Jagtfalke flyve bort over Bjergene.

Ilden i hans Telt brændte stille og varmt, og han lod sin Sanger syngende de Ord, der faldt ham ind. Det blev Sange om Kærlighed.

En Dag gik Sangeren til Todbadjamso, for hvem han foredrog alle de Sange, der var Facetter af den unge Prins Såd gums sørgende Hjerter, og Faderen forstod. Næste Gang Todbadjamso red til Peking for at udveksle Venskabspanter med »Himlens Søn«, laa den unge Prins døende i sit Telt, og da tog han sin yngste og mest elskede Datter med sig.

Da han stod ved Dragetronens Fod, førte han sin Datter ved Haanden; han hobede alle Vildmarkens Skatte foran Kejseren, og han paamindede ham om de daadrige Mænd af hans Folk, der havde hjulpet til med at sætte Mandshudy-nastiet paa Kinas Trone.

Det Aar udvekslede Mandshuernes og Djasaktu Mongolernes Høvdinge deres Yndlingsdøtre i Venskabs pant.

Saa maatte den unge Mandshuprinsesse forlade Pekings forfinede Verden for at begive sig ud paa den lange, kolde Rejse over de »47 Pas« mod det fjerne ukendte, hvor et Nomadetelt skulde blive hendes Hjem og Kvæghjorde hendes Rigdom. Som en sart og

sjælden Blomst sad hun bag Palankinens vindrevne Gehæng, medens Bærerne masede sig frem gennem den uendelige og forblæste Vildmark.

Medens hun gled fjernere og fjernere fra sin Barndoms Verden, sad hendes kejserlige Fader ensom tilbage i den »forbudte By«, og hans Tanker kresede nærmere og nærmere om det, hun gik i Møde. Og for at formilde sin Datters Fremtid og sin egen Samvittighed sendte han syv udvalgte Mænd efter hende. Det var syv Kunstnere fra Nordmandshuriets Skove, der var Mestre i at forme Naturens raa Rigdomme til forfinede Skønhed, Mestre i at tømre Skovens Stammer til Paladser og Templer og forme Bjergenes Sølv og Stene til kunstfærdige Ornamentter, der var en Kejserdatter værdige.

Saaledes kom Mandshuprinsessen Erh Fu til Djasaktu-Mongolernes vilde Land som alt det fine og sprødes Symbol, og hos Djasaktu-Mongolerne blev hun en mystisk Aabenbaring for sin Samtid og et uforglemmeligt Minde for Efterslægten.

Hendes kejserlige Fader havde ikke behøvet at begræde hende, for den vilde Gnist, der fødtes hos Prinsen ved det første Møde, havde kastet en hed Refleks i hendes Hjerter. Og da de syv mandshuriske Haandværkere ankom til Djasaktu-Lan-

det, havde Prinsen ladet dem opføre Templer og Paladser, og Prinsessen havde fulgt Prinsen paa de vilde Jagter og siddet ved hans Teltild, for de elskede jo hinanden.

Puntsuk standsede sin flydende Fortælling og gjorde et Tegn, der sendte en af de tolv Jægere efter frisk Te. Lamadjab blev budt først, og det var, som om Tjeneren nu behandlede ham med endnu større Ydmyghed end tidligere. Puntsuk bankede sin lange Pibe ud i Fyrfadet og gjorde ikke Tegn til at ville fylde den igen. – Hele Kresen af Mænd bar en Mine, som havde Aftenens Fortælling nu haft sin lykkelige Afslutning. Ogsaa jeg anede den, men – de tolv Jægers Tilstedeværelse i denne buddhistiske Helligdom – den gyldne Pagode derinde bag Alteret og den ledende Rolle, som Lamadjab og de tolv Jægere spillede i denne uortodokse Offerceremoni! Jeg maatte have det hele sat i et klart Lys, inden jeg kunde faa Ro i min Sovepose.

Jeg bød Puntsuk min Capstan Daase, og til min Lettelse fyldte han atter sin lange Pibe.

»Og Prinsen og Prinsessen«, spurgte jeg saa, da jeg saa hans første Røgpust, »levede de længe og lykkeligt – og da Prinsessen døde, blev hun saa ført tilbage til sit eget Land, som Kinas Traditioner byder det?« Puntsuk smilede ad min urolige Nysgerrighed. Saa fortsatte han mildt, som forstod han, at mine Spørgsmaal var dikteret af mere end Nysgerrighed: »Prinsen og Prinsessen levede længe, og deres Lykke ophørte samtidig, for den enes Nærhed var jo den andens Lykke. Inden Prinsessen døde, havde hun ladet sine Mandshuer bygge dette Tempel og bestemt det til sin sidste Hvileplads, og Prinsen lod hendes legemlige Rester indbygge i den gyldne Pagode bag Hovedtemplets Alter. Da dette skete, var Prinsen selv blevet Stammens Høvding, og han skænkede de tre af Prinsessens

syv Mandshuer, der endnu var i Live, Rigdomme og frie Græsgange oppe mellem de nordlige Bjerge«.

Jeg studerede de umongolske Linjer, der sporedes i Lamadjabs Ansigt, og lod Blikket glide over de tolv Jægers skraa Pander og høje Kindben. Det var Tunguser, de mindede om, og Tungusernes Hjemstavn laa jo oppe i Nordmandshuriets Skove.

Puntsuks sidste Ord kom som mine Tankers Ekko: »De tre Mandshuer fik baade Land og Rigdomme, men for det maatte de forpligte sig til at lade tolv af deres Sønner holde en evig Vagt ved deres Herskerindes Sarkofag, og hvert Aar paa denne Dag skal de bistaa Prinsen og hans Ætlinge med det aarlige Offer. 14 Generationer er rundet siden dengang, og baade Prinsens og de tre Mandshuers Ætlinge har overlevet dem. Og hos os har Slægten ikke overlevet Traditionerne. Lamadjab er Prins Såd gums og Prinsessen Erh Fus Efterkommer i 14. Led, Habto Hazars Ætling i 32. og Djasaktu-Mongolernes eneste retmæssige Herre«.

Det var blevet sent. Et Par af Jægerne beredte Lamadjabs Leje for Natten, og saa forlod de tolv Mænd os efter at have bøjet Knæ for deres unge Herre.

Puntsuk bankede atter sin Pibe ud, og jeg bød ham ikke mere To-

bak. Jeg fulgte efter de tolv Mænd ud paa Tempelgaarden. Det var saa stjerneklart, som det kun kan være det blandt høje Bjerge. Rundt omkring os blinkede Bjergkamme i Stjernelyset som en beskyttende Mur af utilnærmelig Renhed, og et umærkeligt Vindpust fik Templets smaa Tagklokker til at stemme op en fuldendt Mosaik af Sølvtoner. Jeg følte en ubeskrivelig Glæde ved, at der endnu fandtes en saadan Plet paa Jorden.

De tolv Jægere var ved at krybe ind, men jeg havde endnu et ubesvaret Spørgsmaal, der truede med at forstyrre min Nattero. Jeg vendte mig til den gamle Graaskæg: »Hvor mange Børn har I tolv tilsammen, og hvor findes de?« – Han lod Blikket glide over sine Kammerater, medens han talte paa Fingrene. »Tre«, svarede han lidt skamfuldt, »men vi skulde have været flere, om alle de fødte havde levet«. – »Tre«, gentog jeg lidt mismodig, »saa bliver I jo den sidste fuldtallige Vagt over Khaten Sume«. – »Aa nej«, svarede han med et ubekymret Grin. »Avo, vor Fader deroppe i Mandshu Ail har over syv Hundrede Børn, saa vi er mandsstærkere end nogen Sinde«.

Masser af Spørgsmaal opstod i min Hjerne, men jeg spurgte ikke mere. »Vor Far i Mandshu Ail med de syv Hundrede Børn?« Det lød som en Roman, man ikke kunde spørge sig igennem. Det var noget, der maatte opleves. ■

Henning Haslund-Christensen
Politikens Kronik 02.07.37

Billedet s. 12 er taget af forfatteren i efteråret 1936. Tegningerne s. 13-15 er udført af Lodai Lama. Kronikken blev i en let redigeret form bragt som et kapitel i bogen *Asiatiske Strejftog* (Gyldendal 1945), hvor man også kan læse fortsættelsen af historien om udflugten til Manchu Ail. Det kan endvidere anbefales at læse Kurt L. Frederikssens biografi, *Manden i Mongoliet* (Borgen 2001).

Træ-hanens år

9. februar 2005 – 28. januar 2006

Østens nytår falder som regel på anden nymåne efter vintersolhverv. Østens nytår vil derfor falde i slutningen af januar eller begyndelsen af februar. Kalendersystemet er en cyklus på 60 år dannet af en kombination af 12 dyr (rotte, okse, tiger, hare, drage, slange, hest, får, abe, hane, hund, vildsvin) og 5 elementer (jord, metal, vand, træ, ild). Find dit dyreår i tabellen side 21.

Hvad der i almindelighed vil ske for alle i hanens år

Abeårets optimisme glider lidt ind i haneåret. Men haneåret har en tendens til at blive overtillidsfuldt og er tilbøjelig til at fremkomme med meningsløse planer. På den ene side bringer den farverige hane lyse og glade dage, på den anden ødsler hanen energi. Så det er bedst at holde sig til gamle, gennemprøvede og praktiske veje frem. Glem alt om den kontroversielle bedstsælger du havde planer om at skrive. For haneåret gælder der en regel om ikke at blive hurtigt rig på smarte ideer.

Haneåret er fyldt med store, kostbare og imponerende begivenheder. Hanen kan lide at prale med sin myndighed og indflydelse, og mange problemer kan opstå fra dens dominerende væremåde. Men hanen symboliserer også en god administrator, og udøver den samvittighedsfuldt retfærdighed på arbejdspladsen, vil freden trods alt blive holdt. Det hele vil være i ustabil ba-

lance i hanens år, fordi dens personlighed kan starte alle slags smålige skænderier. Der vil opstå nye politiske partier, uden at der af den grund sker nye ændringer, tværtimod vil man søge tilbage til gamle værdier. Hanen har en vis evne til at gøre enkle og simple ting vanskelige og komplicerede.

Økonomi: Afstå fra at kaste dig ud i spekulationseventyr. De vil kun give dig skuffelser og problemer. I hanens år må man forvente en maksimal indsats for et minimalt udbytte. Lad være med at vimse for meget rundt og bekymre dig om småting. Man skal ikke fokusere sig blind på detaljerne, glem ikke at se hele billedet. Vær forsigtig. Sigt ikke for højt. Man kan let blive skudt ned. Hanen vil aldrig gå sulten i seng. Den vil ikke komme tomhændet hjem. Men det betyder ikke, at den vil få i overflod. Man skulle kunne klare sig igennem uden alt for hårdt arbejde. Vore lommer vil ikke være tomme, selv om nerverne sandsynligvis vil blive en del tyndslidte.

Politik: Politikere vil holde sig til den hårde linie. Den diplomatiske scene vil blive domineret af filosofiske talere, som i vild begejstring taler om ingenting. Regeringer vil spille med musklerne over for hinanden, men der vil ikke opstå rigtige, væbnede konflikter. Militæret vil synliggøre sig med parader. Der vil ske militærkup og besættelser. Det er bare sådan, at enhver vil være

så optaget af sig selv, at han ikke vil lytte til, hvad andre siger. Den selvoptagede hane vil give anledning til, at vi bliver fornærmede over den mindste anledning. Man vil have en tendens til at blive voldsomt pralende af, hvor pragtfuld en person man mener, personen er. Uenigheder og drøftelser på alle fronter vil understrege hanens tilbøjelighed for at diskutere for diskussionens skyld, uden at det ødelægger noget for nogen, når man ser sagerne i den rette sammenhæng.

Gode råd: I haneåret vil man vende tilbage til de gamle værdier, og der vil være en understregning af høj moral. Det er i hvert fald ikke det bedste år at kaste sig ud i en lidenskabelig kærlighedsaffære. Gift dig, meld dig som soldat eller gå i kloster, men lad være med at pjatte rundt. Og prøv ikke at blive rig på at sælge voldsfilm eller at tage overpriser, for du vil sandsynligvis ende i fængsel. Man skal heller ikke forsøge sig med at lyve sig ud af problemerne. Haneåret har ikke plads til folk, der lyver og snyder eller har anden slags anti-social adfærd.

Hold øjnene åbne, luk munden og kontroller tal og fakta, før du gør noget, som ikke har været prøvet før. Vær ærlig, vis åbenhed og arbejd hårdt, så vil haneåret bringe sin egen specielle belønning. Du bliver ikke fed, måske går du endda fallit, men du vil sandsynligvis lære at respektere vigtigheden af at spille med åbne kort.

Hvad der i særdeleshed vil ske for den, der er født i:

Rottens år (mus)

1900, 1912, 1924, 1936, 1948
1960, 1972, 1984, 1996, 2008

Tendens: Et fint år

Rotten kan forvente festligheder, nye partnerskaber og/eller giftermål i familien. Det bliver et hektisk år, hvor gode ting pludselig kan ske fra den ene dag til den anden, noget at glæde sig til. På grund af travlhed og for mange opgaver, må Rotten dog være på vagt overfor sygdom, kvæstelser og overanstrengelser.

Råd: Udnyt de muligheder, der opstår. Udsæt ikke til i morgen, hvad du kunne have gjort i går. Tingene sker hurtigt, så der skal handles hurtigt for at opnå gode resultater. Med en positiv og energisk indstilling kan meget lade sig gøre. Forfølg dine ideer og virkeliggør dine planer. Giv dig tid til at dyrke dine interesser. De vil ikke blot være til gavn og glæde, men kan også somme tider føre til, at du opdager andre talenter, som du får lyst til at opdyrke.

Oksens år (tyr, ko, bøffel)

1901, 1913, 1925, 1937, 1949
1961, 1973, 1985, 1997, 2009

Tendens: Et godt år

Oksen vil opleve et delvis lykkeligt år og vil nyde fremgang og succes, selvom oxen også kan forvente en mærkelig eller ualmindelig begivenhed i årets løb. Oksen skal være på vagt for, at nogen vil tage pant i ejendommen, eller den vil blive snydt af en ven, der forsøger at fiske i rørte vande. Pas på ikke at blive

overmodig, selvom du får megen medvind.

Råd: Udnyt dine evner og stærke sider. Det kan give gode resultater. Tag initiativ og bestræb dig for at komme videre. Meget vil være til din fordel dette år, så tab ikke modet, hvis der opstår problemer. Det er ved at se dem i øjnene og overvinde dem, at du i den sidste ende opnår noget. Sørg for, at der er balance i dit liv.

Tigerens år

1902, 1914, 1926, 1938, 1950
1962, 1974, 1986, 1998, 2010

Tendens: Et nogenlunde år

Tigern må ikke være alt for bekymret. Den skal holde lav profil og ikke bekymre sig unødigt. Et tilsyneladende stort problem, som dette år vil besætte Tigern, vil kunne løses, og hjælp vil komme i sidste øjeblik fra uventet side eller fra nye venner. Ikke noget særligt godt år i årets begyndelse, men et godt og konstruktivt år i slutningen, noget du faktisk kan glæde dig til. Gode muligheder for at rejse i årets løb.

Råd: Selvom du har dine egne ideer og planer, så rådfør dig med andre. Det er ikke et år, hvor du skal handle på egen hånd eller være for egenrådig. Bestræb dig på at udvikle dine særlige evner og personlige interesser. Tilrettelæg din tid godt og koncentrer dig om det, du har prioriteret højest. Vær fleksibel i dit syn på tingene.

Harens år (kanin, kat)

1903, 1915, 1927, 1939, 1951
1963, 1975, 1987, 1999, 2011

Tendens: Et vanskeligt og hårdt år

Haren vil opleve, at penge svinder ind og fordufter, hvis du ikke gør

noget for at styre dem. Modgang forårsager ekstra uventede udgifter. Det er en tid, hvor Haren skal slå sig sammen med andre og lade fællesskabet bære Haren igennem året for at kunne tjene gode penge. Det vil koste dyrt at gå egne veje. Problemer og forhindringer hjemme og på arbejdet vil kunne overvindes, men ikke før de har forvoldt Haren en masse frustrationer.

Råd: Brug tid på dine personlige interesser, som kan give stor glæde og gavn. Gåer du for højt, føler du dig overbelastet, og det kommer der ikke noget godt ud af. Giv dig tid til at lære, opøv dine evner og skaf dig nye færdigheder. Hold ikke tingene for dig selv, indvi andre og få støtte og opbakning. Udnyt dine talenter. Vær kreativ, hvis du kan.

Dragens år

1904, 1916, 1928, 1940, 1952
1964, 1976, 1988, 2000, 2012

Tendens: Et godt og begivenhedsrigt år

Gode nyheder, forfremmelse og/eller tilbagebetaling af tabte penge. Alt lover godt. Dragens familieliv vil være uden problemer. Undgå konfrontationer med dine uvenner eller personer, som ser anderledes på tingene, end du gør. Dragen vil kunne være i stand til at genvinde tabte goder eller få nye indflydelsesrige venner. Året kalder på engagement, virkelyst og fremskridt.

Råd: Prøv noget nyt. Det vil give dig stor personlig tilfredsstillelse. Tiden er inde til at realisere dine ideer. Med målbevidst indsats og med støtte fra andre, vil meget være muligt. Husk dog at bruge tid på at nyde samværet med de mennesker, du holder af. Årets resultater vil være til glæde nu og til gavn på længere sigt. Øg dine kvalifikationer og udnyt de muligheder, der byder sig til.

Slangens år

1905, 1917, 1929, 1941, 1953
1965, 1977, 1989, 2001, 2013

Tendens: Et særligt gunstigt år

Slangen åbner sig og strømmer over af livsglæde. Dine bedrifter kan blive fantastiske, da Slangen vil modtage den anerkendelse eller forfremmelse, Slangen fortjener. Slangen møder samme forståelse og velvilje, som den selv udstråler. Og det siger ikke så lidt. Slangen bliver populær og vil blive belønnet for sin tålmodighed og udholdenhed. Forøget indtjening kan også forventes. Hjemmelivet vil blive behageligt, fordi Slangen plukker frugterne af sin arbejdsindsats. Slangen behøver ikke at anstrenge sig for at opnå resultater, de kommer af sig selv. Slangen belønnes for den *goodwill*, den har oparbejdet. Nyd det gode år.

Råd: Bestræb dig på at udvikle dig selv og dine interesser, tilegn dig færdigheder og kast dig ud i spændende projekter. Hvo intet vover, intet vinder. Vov i Hanens år. Din originale måde at gribe tingene an på kan føre til fremskridt. Tro på dig selv og vis handlekraft. Udnyt muligheder for at dygtiggøre dig. Dyrk dine personlige interesser mere og oplev, at de bliver mere tilfredsstillende og målrettede.

Hestens år

1906, 1918, 1930, 1942, 1954
1966, 1978, 1990, 2002, 2014

Tendens: Et nogenlunde år

Gode nyheder i hjemmet, men nogen forstyrrelser i arbejdslivet. De problemer Hesten får vil ikke være store, men de vil bremse Hestens udvikling, og den vil have tendens til let at blive forstyrret. Udsigterne er gode, men der skal arbejdes hårdt, og Hesten skal gøre sit bedste

for at udnytte mulighederne. Hesten er inde i en irriterende periode; den er utilfreds med andre mennesker og deres handlinger. Meget skyldes Hestens egen konservative personlighed. Hesten vil kunne glæde sig over nogle rejser og praktiske aktiviteter vil give gunstige resultater.

Råd: Bestræb dig på at dyrke dine interesser mere. Det vil ikke kun give større fornøjelse, men også gavne i fremtiden. Fortæl andre om dine ideer og planer. Du vil kunne nyde godt af andres råd og støtte. Vær åben og husk, at dine omgivelser er ivrige efter at støtte dig. Gør gengæld ved at være sammen med dem, der betyder noget for dig, selv om du har travlt. Din indsats vil blive værdsat. Sørg for at der er balance i dit liv. Nok er der travlt, men giv dig selv mulighed for at slappe af og nyd frugten af dine anstrengelser. Pas godt på dig selv. Motion vil ikke være at foragte.

Fårets år (ged)

1907, 1919, 1931, 1943, 1955
1967, 1979, 1991, 2003, 2015

Tendens: Et begivenhedsrigt, men dyrt år

Fåret vil bruge mere, end det tjener, og kan opleve ophidsende uenigheder eller uoverensstemmelser i hjemmet. Det er et år, hvor Fåret skal lade være med at forsøge at gøre alle tilpas og holde nøje øje med sine finanser. Du har stor tro på dig selv. Årets første del er præget af overvurdering og forventning som i Abens år. Koldt vand i blodet vil ikke være at foragte. Resten af året er mere roligt, hvor du får fred til at bygge dig selv op. Alt vil forløbe stille og roligt.

Råd: Dyrk dine personlige interesser mere intenst ved at lære mere og anvende nye teknikker. Tilskynd andre til at tage del i dine planer og

interesser. Med deres hjælp og støtte vil du kunne udrette mere. Brug din fritid fornuftigt og nyd godt af det. I dette travle år er det vigtigt at bruge sin tid på en god måde. Bring balance i dit liv. Brug tid sammen med dem, du holder af. Det kan blive et fremgangsrigt år, men du er nødt til at bruge din tid på en god måde.

Abens år

1908, 1920, 1932, 1944, 1956
1968, 1980, 1992, 2004, 2016

Tendens: Et nogenlunde, men stabilt år for den stræbsomme Abe

Aben vil få de ekstra penge, den behøver, og de rigtige kontakter vil skubbe dens planer igennem. Til gengæld vil Aben forsømme hjemmelivet og påtage sig for meget selskabelighed og blive udmattet eller overbelastet, når det handler om engagement og motivation. Et år hvor Aben ikke må undervurdere sine muligheder. Der vil være et godt tag på økonomien, og Aben vil være mere sparsommelig og realistisk.

Af og til ved du dårligt, hvilket ben du skal stå på. Årets sidste halvdel bliver mere målrettet, og du vil igen være mere selvbevidst og omgængelig og dermed få et bedre forhold til mennesker omkring dig.

Råd: Vær åben over for andre og behersk din karakteristiske egenrådighed. Gør noget for at udvikle dig selv. Du har en glimrende fremtid for dig. Udvikl dine evner, det vil komme dig til gode. Du kan få stor personlig tilfredsstillelse ved at kaste dig ud i et spændende projekt. Dit forhold til andre kan falde heldigt ud og betyde meget for dig. Men tal ofte med dem, du omgiver dig med. Der vil være råd, hjælp og forståelse at hente. Tag tid til at slappe af og nyd livet. Sørg for at der er balance, i hvad du gør.

Hanens år

1909, 1921, 1933, 1945, 1957
1969, 1981, 1993, 2005, 2017

Tendens: Et godt år

Det et tidspunktet for Hanen at gøre et flot comeback. Hanen vil være i stand til forholdsvis let at løse sine problemer. Der vil ske en rivende udvikling på flere fronter. Hanen vil finde mennesker med indflydelse og magt, og de vil støtte dens ideer. Det forudsætter dog, at Hanen er mere omgængelig og mindre herskesyg. Hanen vil dog stadig blive indblandet i stridigheder, men den vil komme uskadt gennem uheld og andre ulykker. Følelsesmæssigt viser Hanen stor frodighed med både fysisk og psykisk overskud. Hanen har tingene under kontrol.

Råd: Undgå at vise næb og klør. Udnyt muligheder for at udvikle dine færdigheder. Gør noget ved dine ideer. Tag initiativ og få ting til at ske. Selvom du er ivrig efter at udrette en masse, så sørg for, at der er balance i dit liv. Glem ikke fritidsinteresserne.

Hundens år

1910, 1922, 1934, 1946, 1958
1970, 1982, 1994, 2006, 2018

Tendens: Et blandet år

Problemer og sygdom er få. Din egenrådige holdning aftager i styrke og erstattes af mere tolerance og åbenhed over for andres tænkemåder. Hunden vil kunne forøge sin viden, bruge mere tid til at studere eller meditere eller genvinde tabt troværdighed. Hunden ser tingene under en ny og frisk vinkel. Det gør det lettere at vælge hurtigere og bedre løsninger. Der vil ske nogen fremskridt i karrieren, men det vil ikke give noget udbytte eller renter. Økonomien vil have samme tendens som forrige år med mulighed for endnu større belønning i det kommende år. Hunden har ambitioner, men det kræver arbejde og tid at få dem indfriet.

Råd: Selvom du har meget at se til, skal du sørge for at være sammen med dem, der står dig nær, og lade være med at forsømme dine interesser og dit sociale liv. Vær vedholdende, fleksibel og styrk dit netværk. Vær opmærksom på andre, råd og støtte fra andre kan have stor værdi for dig.

Grisens år (svin, vildsvin)

1911, 1923, 1935, 1947, 1959
1971, 1983, 1995, 2007, 2019

Tendens: Et travlt og godt år

Grisens hjemmeliv er roligt, men dens fremgang vil være indskrænket eller få afbrydelser. Grisen kan i fred og ro fordøje sine oplevelser og behøver ikke at have dårlig samvittighed, fordi den ikke er særlig foretagsom dette år. Året er velegnet til at uddanne sig videre. Grisen vil bruge meget tid og energi for at

overvinde forhindringer og må være tålmodig med forhandlinger, som er komplicerede og indviklede.

Råd: Det er vigtigt at have balance i livet. Selvom du er energisk af natur, kan du ikke forvente at have fuld fart på hele tiden. Bestræb dig for at udvikle dig. Udnyt dine ideer bedst muligt, andres støtte kan være til stor hjælp. Der sker meget i årets løb, så planlæg dine gøremål og hold styr på, hvad der foregår. ■

Tsehnnav

Den gamle Vismand

NB: Man skal ikke lade sig påvirke af, at tingene nu og da modsiger hinanden, sådan er livet nu en gang skruet sammen.

Kilder

Derek Walters (1987): *Ming Shu - kinesisk astrologi*. 96 p. (København: Forlaget Komma).

Henning Hai Lee Yang (1995): *Dit Kinesiske Horoskop for årene som kommer*. 203 p. (Lyngby: Bogans Forlag).

Kwok Man-Ho (1987): *The Year of the Horse. Authentic Chinese Horoscopes*. 450 p. (London: Arrow Books).

Kurt Allgeier (1986): *Kinesisk astrologi for alle*. 91 p. (København: Sphinx Forlag).

Lori Reid (1997): *The Complete Book of Chinese Horoscopes*. 136 p. (Shaftesbury: Element).

Neil Somerville (2005): *Dit kinesiske horoskop for 2005. Hanens År*. 277 p. (København: Sesam).

Theodora Lau (1988): *The Handbook of Chinese Horoscopes*. 331 p. (New York: Perennial Library).

Tsagaan Sar – før og nu

Mongoliet og flere andre øst- og centralasiatiske lande har fra gammel tid anvendt månekalenderen med dens 12 dyrekredstegn. Tidspunktet for Tsagaan Sar afhænger af månens cyklus og falder på en dato mellem slutningen af januar og begyndelsen af marts.

For meget længe siden fejrede mongolerne Tsagaan Sar om efteråret, som var sæsonen, der flød med mælk og mælkeprodukter. I 1206 blev Temujin udråbt til Storkhan for alle mongoler. For at fejre dette arrangerede han en storslået fest, som blev holdt på vinterens sidste dag på tærskelen til forårets komme. Og for at fastholde mindet om dagen blev det besluttet, at denne dag for fremtiden skulle markere nytåret.

Skønt kold og blæsende omtaler mongolerne nytåret som Den hvide Måned. Symbolsk udtrykker det et ønske om, at den megen mælk må gøre måneden hvid. Fra tidernes morgen har mongolerne æret den hvide farve som mælkens farve. Da Tsagaan Sar markerer begyndelsen på et nyt år i menneskets tilværelse,

er man meget opmærksom på, hvordan året begynder.

Forberedelserne til festlighederne er hektiske. Alle familier gør rent i hjemmet og vasker sit tøj. Kvinderne fremstiller på traditionel vis nye beklædningsgenstande til deres mænd. *Bituun*-dagen, den første af de tre vigtigste festdage, falder på den sidste dag i det gamle år eller den 30. dag i den sidste vintermåned ifølge månekalenderen, hvor månen er halvt synlig. Inden *Bituun* forsøger folk at afvikle al den gæld, som de eventuelt har oparbejdet, og at bilægge alle stridigheder. Desuden skal familierne fylde alle beholdere i hjemmet. Pilekurve fyldes med husdyrgødning, gryder og potter fyldes med mad, ja selv tenen bør trædes.

Bituun betyder også, at hver familie fremstiller tilstrækkelig med *buuz* og *bansh* (melboller) til at kunne traktere deres slægtninge, børn, venner og gæster. Man bør spise med god appetit på *Bituun*-dagen, da det ifølge folketroen bringer rigeligt med mad og velstand i

Mongolsk Nytår 2005.

Foto: DMA

årets løb. Den som finder en mønt i en *buuz* får held og fremgang i det nye år.

Dagen efter *Bituun*, den første dag i det nye år, står folk ud af sengen og tager deres første skridt i den rigtige retning. Hver person har sin egen retning at følge alt efter i hvilket år, vedkommende er født. *La-maer* anviser den rigtige retning.

Den første dag i det nye år, kaldet *Shiniin Negen*, er den dag, hvor folk viser de ældre respekt, og hvor børnene får ekstra omsorg og opmærksomhed. På denne dag besøger folk hinanden og hilser på hinanden. Særlig opmærksomhed får bedsteforældre, mødre og fædre, onkler og tanter.

Ceremonien i forbindelse med at lykønske de ældre på denne dag er meget speciel. Tidligt om morgenen kommer medlemmer af familien hen til det ældste og mest respekterede medlem af familien med en *khadag* (et blåt silkebånd, der er et symbol på stor respekt) for at sige tillykke. Den yngste bukker og siger, mens han vender håndfladerne opad: »Må du blive rask og lykkelig.« Denne hilsen kaldes *Zolgoxh*. Ifølge mongolsk tradition vil et ægtepar aldrig udføre *Zolgoxh*-ceremonien for hinanden, fordi de anses for at være ét menneske.

Ceremonien med at hilse på den ældre i dennes ger begynder i dørsiden. Hvis folk mødes i det fri, forsøger den yngre at nærme sig den ældre i læsiden.

Når man er kommet ind i geren, bliver gæsterne inviteret til bords. Hovedretten er et helt, kogt lam med fed hale. Bordet skal også være dekoreret med *Ul Boov*, et traditionelt bagværk arrangeret i rækker i lag af tre, fem og ni. Tallet ni tillægges særlig betydning af mongolerne. Som følge heraf vil der ofte i forbindelse med vigtige statsceremonier blive serveret *Ul Boov* i ni

lag. Tallet ni er knyttet til de 99 himle, ni ønsker og ni ædelstene.

Ældre mennesker laver typisk UI Boov med syv lag. Familier, hvor bedstefaren endnu lever, laver UI Boov med fem lag. Tallet fem er knyttet til fem farver og fem luksusretter. Unge nygifte laver UI Boov med tre lag, da tallet tre er knyttet til al tings begyndelse. Toppen af UI Boov er dekoreret med slik, sukkerstykker, creme og en slags mongolsk smør kaldet *Shar tos*.

Hele Shiniin-Negen-dagen dukker der gæster op. Kulminationen på dagens festligheder er afsyngningen af folkesange akkompagneret af det mongolske nationalinstrument, *Morin Khuur*, hestehovedviolin.

På Tsagaan Sars andendag fortsætter folk med at besøge slægtninge, venner og familie. I landområderne bliver de ældre i deres ger for at vente på gæsterne. Tsagaan Sars tredje dag anses for at være festens sidste dag, den dag hvor gaver deles ud og UI Booven skal fjernes.

Gavegivningen er en af Tsagaan Sars vigtige begivenheder. Den ældste person modtager et langt silkebånd kaldet *Ayush khadag*. Det er et udtryk for dyb respekt, hvor man ønsker de ældre et godt helbred og et langt liv. Mongoler undgår normalt at give gaver, hvor de mørke farver dominerer, og de vil ikke give en enkelt genstand som gave.

I takt med at festlighederne klinger ud, ønsker folk hinanden et godt helbred og megen lykke, og de udtrykker håbet om, at det nye år bliver fredeligt og fri for lidelse og had. ■

The Mongol Messenger
7(657):1 – 18.02.04

Østens dyreår

31. jan. 1900 - 18. feb. 1901:	metal-rotte	27. jan. 1952 – 13. feb. 1953:	vand-drage
19. feb. 1901 - 7. feb. 1902:	metal-okse	14. feb. 1953 – 2. feb. 1954:	vand-slange
8. feb. 1902 - 28. jan. 1903:	vand-tiger	3. feb. 1954 – 23. jan. 1955:	træ-hest
29. jan. 1903 - 15. feb. 1904:	vand-hare	24. jan. 1955 – 11. feb. 1956:	træ-ged
16. feb. 1904 - 3. feb. 1905:	træ-drage	12. feb. 1956 – 30. jan. 1957:	ild-abe
4. feb. 1905 - 24. jan. 1906:	træ-slange	31. jan. 1957 – 17. feb. 1958:	ild-hane
25. jan. 1906 - 12. feb. 1907:	ild-hest	18. feb. 1958 – 7. feb. 1959:	jord-hund
13. feb. 1907 - 1. feb. 1908:	ild-ged	8. feb. 1959 – 27. jan. 1960:	jord-svin
2. feb. 1908 - 21. jan. 1909:	jord-abe	28. jan. 1960 – 14. feb. 1961:	metal-rotte
22. jan. 1909 - 9. feb. 1910:	jord-hane	15. feb. 1961 – 4. feb. 1962:	metal-bøffel
10. feb. 1910 - 29. jan. 1911:	metal-hund	5. feb. 1962 – 24. jan. 1963:	vand-tiger
30. jan. 1911 - 17. feb. 1912:	metal-svin	25. jan. 1963 – 12. feb. 1964:	vand-hare
18. feb. 1912 - 5. feb. 1913:	vand-rotte	13. feb. 1964 – 1. feb. 1965:	træ-drage
6. feb. 1913 - 25. jan. 1914:	vand-bøffel	2. feb. 1965 – 20. jan. 1966:	træ-slange
26. jan. 1914 - 13. feb. 1915:	træ-tiger	21. jan. 1966 – 8. feb. 1967:	ild-hest
14. feb. 1915 - 2. feb. 1916:	træ-hare	9. feb. 1967 – 29. jan. 1968:	ild-ged
3. feb. 1916 - 22. jan. 1917:	ild-drage	30. jan. 1968 – 16. feb. 1969:	jord-abe
23. jan. 1917 - 10. feb. 1918:	ild-slange	17. feb. 1969 – 5. feb. 1970:	jord-hane
11. feb. 1918 - 31. jan. 1919:	jord-hest	6. feb. 1970 – 26. jan. 1971:	metal-hund
1. feb. 1919 - 29. feb. 1920:	jord-ged	27. jan. 1971 – 14. feb. 1972:	metal-svin
20. feb. 1920 - 7. feb. 1921:	metal-abe	15. feb. 1972 – 2. feb. 1973:	vand-rotte
8. feb. 1921 – 27. jan. 1922:	metal-hane	3. feb. 1973 – 22. jan. 1974:	vandbøffel
28. jan. 1922 – 15. feb. 1923:	vand-hund	23. jan. 1974 – 10. feb. 1975:	træ-tiger
16. feb. 1923 – 4. feb. 1924:	vand-svin	11. feb. 1975 – 30. jan. 1976:	træ-hare
5. feb. 1924 – 23. jan. 1925:	træ-rotte	31. jan. 1976 – 17. feb. 1977:	ild-drage
24. jan. 1925 – 12. feb. 1926:	træ-bøffel	18. feb. 1977 – 6. feb. 1978:	ild-slange
13. feb. 1926 – 1. feb. 1927:	ild-tiger	7. feb. 1978 – 27. jan. 1979:	jord-hest
2. feb. 1927 – 22. jan. 1928:	ild-hare	28. jan. 1979 – 15. feb. 1980:	jord-ged
23. jan. 1928 – 9. feb. 1929:	jord-drage	16. feb. 1980 – 4. feb. 1981:	metal-abe
10. feb. 1929 – 29. jan. 1930:	jord-slange	5. feb. 1981 – 24. jan. 1982:	metal-hane
30. jan. 1930 – 16. feb. 1931:	metal-hest	25. jan. 1982 – 12. feb. 1983:	vand-hund
17. feb. 1931 – 5. feb. 1932:	metal-ged	13. feb. 1983 – 1. feb. 1984:	vand-svin
6. feb. 1932 – 25. jan. 1933:	vand-abe	2. feb. 1984 – 19. feb. 1985:	træ-rotte
26. jan. 1933 – 13. feb. 1934:	vand-hane	20. feb. 1985 – 8. feb. 1986:	træ-bøffel
14. feb. 1934 – 3. feb. 1935:	træ-hund	9. feb. 1986 – 28. jan. 1987:	ild-tiger
4. feb. 1935 – 23. jan. 1936:	træ-svin	29. jan. 1987 – 16. feb. 1988:	ild-hare
24. jan. 1936 – 10. feb. 1937:	ild-rotte	17. feb. 1988 – 5. feb. 1989:	jord-drage
11. feb. 1937 – 30. jan. 1938:	ild-bøffel	6. feb. 1989 – 26. jan. 1990:	jord-slange
31. jan. 1938 – 18. feb. 1939:	jord-tiger	27. jan. 1990 – 14. feb. 1991:	metal-hest
19. feb. 1939 – 7. feb. 1940:	jord-hare	15. feb. 1991 – 3. feb. 1992:	metal-ged
8. feb. 1940 – 26. jan. 1941:	metaldrage	4. feb. 1992 – 22. jan. 1993:	vand-abe
27. jan. 1941 – 14. feb. 1942:	metalslang	23. jan. 1993 – 9. feb. 1994:	vand-hane
15. feb. 1942 – 4. feb. 1943:	vand-hest	10. feb. 1994 – 30. jan. 1995:	træ-hund
5. feb. 1943 – 24. jan. 1944:	vand-ged	31. jan. 1995 – 18. feb. 1996:	træ-svin
25. jan. 1944 – 12. feb. 1945:	træ-abe	19. feb. 1996 – 6. feb. 1997:	ild-rotte
13. feb. 1945 – 1. feb. 1946:	træ-hane	7. feb. 1997 – 27. jan. 1998:	ild-bøffel
2. feb. 1946 – 21. jan. 1947:	ild-hund	28. jan. 1998 – 15. feb. 1999:	jord-tiger
22. jan. 1947 – 9. feb. 1948:	ild-svin	16. feb. 1999 – 6. feb. 2000:	jord-hare
10. feb. 1948 – 28. jan. 1949:	jord-rotte	7. feb. 2000 – 23. jan. 2001:	metal-drage
29. jan. 1949 – 16. feb. 1950:	jord-bøffel	24. jan. 2001 – 11. feb. 2002:	metal-slange
17. feb. 1950 – 5. feb. 1951:	metal-tiger	12. feb. 2002 – 31. jan. 2003:	vand-hest
6. feb. 1951 – 26. jan. 1952:	metal-hare	1. feb. 2003 – 21. jan. 2004:	vand-får
		22. jan. 2004 – 8. feb. 2005:	træ-abe
		9. feb. 2005 – 28. jan. 2006:	træ-hane
		29. jan. 2006 – 17. feb. 2007:	ild-hund

Aktuelt

The Mongol Messenger
rapporterer:

Vindenergi 29.12.04

I sidste uge deltog præsidenten for Det mongolske Videnskabsakademi, B. Chadraa, i *3th World Wind Energy Conference & Renewable Energy Exhibition* i Peking, Kina. Arrangementet var organiseret i et tæt samarbejde mellem *World Wind Energy Association* og Den kinesiske Vindenergiforening. Repræsentanter fra mere end 100 lande deltog i arrangementet, hvor der blev indgået aftaler med udenlandske repræsentanter om mindre anlæg, der er velegnede til brug i landdistrikterne i Mongoliet.

Antologi 26.01.05

Præsident N. Bagabandi modtog den statsanerkendte forfatter, D. Torbat, og den ansete kulturpersonlighed og digter, P. Badarch, den 18. januar. Ved mødet præsenterede de præsidenten for det sidste af 108 bind mongolsk litteratur. På statens og det mongolske folks vegne udtrykte Bagabandi sin taknemmelighed for deres arbejde med at udgive de mange bind. Han sagde, at værket er som en storslået intellektuel stupa, og han rådede dem til at samarbejde med andre organisationer med henblik på at udgive udenlandsk litteratur på mongolsk, både for børn og voksne.

Arbejdet med at udgive de 108 bind begyndte i 1994. I alt rummer værket 2.850 udvalgte tekststykker skrevet af 300 mongolske forfattere gennem de sidste 1.000 år.

Præsidentvalg 02.02.05

Parlamentet har meddelt, at første etape af præsidentvalget begynder den 23. marts, og at den endelige afstemning vil finde sted den 22. maj. Valgkommissionen har vurderet, at

Taimenlaksen truet af udryddelse

Odriin Sonin (Dagens Nyheder) bragte den 8. december 2004 en artikel om sjældne fisk i verden.

Selv om taimenlaksen omfatter mange underarter, er den rene sibiriske taimenlaks, sjælden. Fiskeriet fandtes tidligere i Østeuropa, Rusland og Mongoliet, men i dag er den næsten udryddet i Europa, og de russiske fiskere har reduceret deres antal enormt. Taimen svømmer nu kun i de mongolske vande.

Taimen er optaget i Den mongolske Rødliste. Dog har man med en særlig tilladelse lov til at fange fisken, men det er forbudt at handle den på markederne. For at kunne følge fiskenes bevægelser i Eg- og Uur-floderne i Khövsgöl aimag, fæstner man røde mærker i taimenlaksenes haler og indsætter sporingsudstyr i bugen.

Taimen kan veje op til 50 kg og blive 2 m lange. Man ved endnu ikke, hvor gamle de kan blive. Der findes et taimen-projektcenter, finansieret af WWF og *The International Finance Corporation*, i Erdenebulgan sum, Khövsgöl aimag, hvor videnskabsfolk fra tre store amerikanske universiteter er beskæftiget.

Fotografier af svømmende taimen i Eg- og Uur-floderne – taget af videnskabsfolkene – bliver rost til skyerne på grund af deres høje kvalitet. På trods af vinteren fortsætter arbejdet, så projektholdet kan studere taimenlaksenes liv i vintersæsonen.

Den mongolske Tul-fond beskytter taimen og bedriver forskning i dyrenes formering og føde m.m. Den administrerende direktør for fonden, E. Erdenebat, siger:

»Flere firmaer har fået licens til at undersøge forekomsten af mineraler i områder tæt på Eg- og Uur-floderne. I øjeblikket er der givet tilladelse til 76 firmaer, og hvis de begynder at udnytte deres licenser, bliver floderne forurenet og taimenlaksen uddør. Taimen er en indikatorfisk. Hvis den udryddes, vil det bringe økosystemet ud af ligevægt, og andre arter vil følge efter. Et femårsprojekt for at beskytte økosystemet i og omkring Eg- og Uur-floderne er påbegyndt. Formålet er at bevare og studere taimenlaksen og områdets økosystem.«

The Mongol Messenger
50(700):2 – 15.12.04

udgifterne til afholdelse af valget vil beløbe sig til 636.212.180 tg. [3.2 mio. kr.]. Beløbet blev godkendt af parlamentet samtidig med meddelelsen om valget.

Hilsen fra Dalai Lama 08.02.05

Hans Hellighed Dalai Lama, den 14. tibetanske Bogda Jabzundamba, har sendt sine hilsener til det mongolske folk ved indgangen til Hånsens år. En CD-optagelse af hilse-

nen blev afspillet under den store religiøse læsning udført af 1.000 lamaer den 29. januar. 300 lamaer, anført af Hamba Lama fra Gandanklostret, D. Choijamts, udførte de religiøse læsninger i UB-paladset. De øvrige 700 lamaer læste samtidig i Gandan, Dashchoilin og Daschoinhorlin klostrene. Røgelsespinde, enebær og bundter af tråd, der var velsignet af Dalai Lama, blev uddelt blandt de bedende.

Husdyrbestanden op med 10%

Ifølge de foreløbige resultater af husdyrtællingen 2004 var antallet af husdyr i Mongoliet 27.996.800. Det er en forøgelse på 10% i forhold til 2003.

De foreløbige skøn viser, at der er 1.999.600 heste, 1.835.500 køer, 1.1659.000 får og 12.215.400 geder. Sammenlignet med 2003 steg antallet af heste med 30.700, køer med 42.600, får med 903.500 og geder med 1.562.700. Antallet af kameler faldt med 400 til 256.300.

Det reducerede antal kameler skyldes den lave pris på kameluld og den store efterspørgsel efter kamelkød. Dertil kommer, at kameler kun er drægtige hvert andet år.

Den 24. december 2004 rapporterede chefen for Det nationale statistiske Kontor (NSO), P. Byambatseren: »I år var det på grund af det fine vejr ikke vanskeligt at tælle dyrene, og der var god tid til at foretage tællingen. Tidligt på året var det på grund af det kolde vejr og megen sne svært at komme frem til hyrdefamilierne i bil. Den største vækst viste sig at være hos gederne, som nu udgør den største gruppe af husdyr. Tidligere var fårene den største gruppe.«

Chefen for det makroøkonomiske kontor under NSO, A. Demberel, forklarede: »Fordi forholdene var gunstige i 2004, blev der opdrættet 8.5 mio. dyreunger, hvilket er en stigning på 1 mio. i forhold til 2003. Takket være det gode vejr, voksede ungdyrene godt til, og der var færre tab. Siden 1918 er der hvert år gennemført husdyrtællinger. I 1999 havde Mongoliet sit største antal husdyr siden 1961, hvor man nåede op på 33.6 mio.«

B. Oyundelger

The Mongol Messenger
52(702):4 – 29.12.04

Vinteren strenges

Vinteren slår hårdt til i dele af aimagerne Bayan-Ölgii, Dundgov, Ömnögov, Khentii og Zavkhan. Indtil nu har Bayan-Ölgii mistet 8.000 dyr og Ömnögov 7.000. Sneen ligger 15 cm dyb i Yaruu sum, Zavkhan aimag, og tre bagger i sumen har alene mistet 387 dyr. Og fordi energikontoret i Uliastai sum, Zavkhan aimag, skylder NIC [Mongoliets største importør og distributør af olieprodukter – red.] omkring 700 mio. tg. er det muligt, at NIC vil standse leverancerne af brændstof til området, hvilket vil bidrage til en forværring af situationen. Embedsmænd fra Finans- og Økonomiministeriet, Brændstof- og Energiministeriet og NIC har forhandlet for at nå frem til en løsning, dog endnu uden resultat.

Det meteorologiske Institut har forudsagt, at det vil blive meget koldere efter Tsagaan Sar. Kontoret for nødberedskabet har allerede advaret aimag-centrene for at få dem til at afslutte forberedelserne til den forestående sæson for dyrefødsler.

Major B. Chinzorig fra nødberedskabet fortalte pressen den 4. fe-

bruar: »I alt 20 sumer i 6 aimager lider under den hårde vinter, og der er allerede iværksat en distribution af 1.130 ton høg og ca. 1.000 ton foder. 9 ton høg er blevet uddelt i Tudevtei sum, Zavkhan aimag, 10 ton høg i Norovlin og Dadal sumer i Khentii aimag og høg til en værdi af 19,6 mio. tg. er blevet uddelt til 6 sumer i den nordlige del af Khentii aimag.

Regeringen har besluttet at bevilge 60 mio. tg. til uddeling af høg og foder og til at rydde sne fra bjergpas og veje. Regeringen uddeler høg og foder til aimager og sumer til en tredjedel af markedsprisen, men grundet aimagernes beliggenhed og forskelle i adgangen til høg og foder, varierer priserne fra sted til sted. Regeringen har også besluttet at uddele høg og foder til de seks værst ramte aimager på lånevilkår.

Nødberedskabskontoret leder stadig efter en 76-årig kvinde fra Darkhan-Uul aimag, som er rapporteret forsvundet.

B. Oyundelger

The Mongol Messenger
06(708):2 – 08.02.05

Klaus Vilhelm Ferdinand

19. april 1926 – 5. januar 2005

Da Polyteknisk Læreranstalt (senere Danmarks Tekniske Universitet) for anden gang havde afvist mig i 1962, og mine planer om at blive brobygningsingeniør var gået i vasken, valgte jeg noget helt vildt. Jeg ville studere indianere. Jeg fik afslaget i et telegram på vej vest over Atlanten om bord på en luksusliner, hvor jeg tilbragte 10 timer i døgnnet med at vaske op.

Efter 50 dage som sommersømand gik jeg i land og opsøgte på Moesgård folk med kendskab i slige sager. Klaus Ferdinand tog imod mig, og sammen med to andre studerende, Ole Standgaard og Mette Bovin, talte vi om muligheden for at starte undervisning i etnografi i Århus. Den gang var der ikke store etnografiske samlinger på Moesgård. Det har Klaus Ferdinand senere sørget for, at der kom. De to andre blev og grundlagde »urokserne«.

Tre ting fik mig til at vælge Københavns Universitet: (1) Jeg kunne bo hos min bedstemor i Valby, (2) jeg kunne blive undervist af Kaj Birket-Smith, etnografiens grundlægger i Danmark, og (3) så var der Nationalmuseets Etnografiske Samling, som blev mit andet hjem, hvor jeg blev ansat som studentermedhjælp i marts 1963 og som museumsinspektør i august 1971. Det

betød dog ikke, at jeg mistede kontakten til Klaus Ferdinand. Den holdt ved i alle årene. Han gav mig større og gode råd undervejs i livet. Han var et dejligt menneske at være sammen med og givtig at tale med. Man var altid klogere, når man gik fra ham.

I 1975 skulle Etnografisk Samling skifte leder på grund af alder. Vi sendte stærke følere ud til Klaus Ferdinand for at overtale ham til at overtage jobbet. Klaus var fristet, men sagde til sidst nej tak af mange årsager, blandt andet fordi han da var nået så langt i Århus, at han kunne nyde frugterne af sine mange års indsats. Det var godt for Århus, og jeg forstår fuldt ud hans valg. Det ville jeg også have gjort, men inderst inde var jeg skuffet, for jeg ville gerne have haft denne dynamiske og visionære mand til chef.

Klaus Ferdinands far var lærer på Herlufsholm, så dér gik han i skole. Det gjorde Søren Haslund-Christensen også, da han fra Sverige blev sendt til Danmark for at blive mere dansk. De blev kammerater. Henning Haslund-Christensen kom ofte på skolen. Det påvirkede eleverne. Klaus blev tidligt grebet af eventyret fortalt gennem Haslunds bøger.

Klaus var født i Ildtigerens år. Den gamle Vismand Tsehnaf fortæller: »Ildtigreren har svært ved at beherske sin entusiasme og grænseløse energi. Den er altid ude efter spænding og oplevelser. Den er noget af en eventyrer. Den kan lide at være, hvor tingene sker. Den tøver aldrig med at kaste sig ud i alt, hvad der fanger dens interesse. Den er en god leder. Det lykkes Ildtigreren til stadighed at overføre sine ideer og sin entusiasme til sine nærmeste, det være sig familie eller kollegaer. Optimistisk og generøs er den også. Folk har let ved at synes om Ildtigreren. Den kan få mange gode venner, som vil følge den i tykt og tyndt.« – Netop sådan var Klaus!

Henning Haslund-Christensen havde jo arbejdet sammen med Sven Hedin og så sig selv som hans arvtager og studerede de områder i Centralasien, som Hedin ikke nåede. Det blev især Mongoliet og mongolernes verden. Henning Haslund-Christensen døde i en alt for tidlig alder, kun 52 år gammel 13. september 1948 på *Den 3. Danske Centralasiatiske Ekspedition* i Kabul, Afghanistan. Efter at være blevet magister i etnografi 1952 var det naturligt for Klaus Ferdinand og Lennert Edelberg at tage arven op efter Haslund og Hedin. De startede deres forskning på *Henning Haslund-Christensens Mindeekspedition 1953-1955* i Afghanistan, hvor der siden Chinggis Khans tid var små lommer af mongoler. Ekspeditionens navn var dels en hyldest til Henning Haslund-Christensen, dels en markering af en forskning, der fortsatte hvor han slap. Afghanistan blev et livsstudium for Klaus, som endte med at være en international anerkendt ekspert på afghanske forhold.

Maj 1980 var Klaus rejseleder for den første DIS-gruppe, der besøgte Mongoliet via den Transsibiriske Jernbane fra Moskva til Ulaanbaatar, hvor de så alle seværdighederne samt besøgte Karakorum og Gobi. Før den tid var det stort set kun Jørgen Bitsch, som havde taget turister til Mongoliet. Det var da naturligt i 1990 at inddrage begge i Dansk Mongolsk Selskabs første bestyrelse. Klaus Ferdinand forblev bestyrelsesmedlem til sin død. Som bestyrelsesmedlem ydede Klaus et stort input med ideer og visioner. Dansk Mongolsk Selskab er Klaus meget taknemmelig for hans bidrag igennem selskabet til at skabe en bedre forståelse for den mongolske verden.

Rolf Gilberg

Jørgen Bitsch

30. juni 1922 – 12. februar 2005

Eventyreren, forfatteren og filmmanden Jørgen Bitsch døde lørdag den 12. februar 2005, 82 år gammel. Han blev på den stiftende generalforsamling i december 1990 valgt ind i Dansk Mongolsk Selskabs bestyrelse, hvor han sad i en årrække.

Bitsch startede sit rejsebogsforfatteriskab i 16-årsalderen, hvor han vandt en konkurrence om den bedste ungdomsbog i 1940 ved at fortælle om sine oplevelser som kahytsdreng i Sydøstasien. I 40'erne uddannede han sig til lærer, og i 50'erne tog han på enmandsekspeditioner til jordens eksotiske egne.

I 1960'erne blev han landskendt på grund af sine rejsefilm, som han rejste riget rundt med og viste om søndagen i kirketiden. Det var før fjernsynet slog igennem og mange år før en *Discovery*-kanal. Der var stor søgning, og publikum slugte de eksotiske film om fremmede folk i Langbortistan. En overgang var han formand for *Eventyrernes Klub*.

I 1962 udkom Jørgen Bitsch' bog *Ukendt Land. Rejse i Mongoliet*. Året før havde han grundlagt *Jørgen Bitsch Safari International*, som lavede rejser til mange spændende steder på jorden. Men rejsen gik ofte til Mongoliet, som stod hans hjerte særlig nær.

Redaktionen

DMS nyt

DMS Årsrapport 2004

Bestyrelsen

Ved årets start bestod bestyrelsen af: Klaus Ferdinand, Anita Garbers (Ger 43:27), Rolf Gilberg (Ger 41:28), Søren Haslund-Christensen (Ger 44:27), Jan Koed (Ger 46:27), Bulgan Njama (Ger 47:28), Morten Axel Pedersen (Ger 45:27), Leif F. Petersen (Ger 42:27). Ved generalforsamlingen blev Lars Højer valgt ind i bestyrelsen på den tomme suppleantplads efter Gudrun Lefmann.

Som skik er, har bestyrelsen holdt en del møder, hvor den har planlagt selskabets aktiviteter og besvaret henvendelser.

Medlemmer

Dansk Mongolsk Selskabs medlemstal er ultimo februar 205 medlemmer med en svagt stigende tendens. Lidt over halvdelen af medlemmerne har bopæl i Storkøbenhavn.

Medlemsmøder

Hvor ikke andet er opgivet, foregik møderne mellem kl. 15 og kl. 17 i Medborgerhuset på Danasvej 30B, Frederiksberg.

• Medlemsmøde 72:

21. januar 2004: **Chinggis Khan: Nationalhelt og imperiebygger.** Lars Højer fra *University of Cambridge* og Morten A. Pedersen fra

Område	
København og Nordsjælland	55%
Sjælland og Fyn	15%
Jylland	24%
Grønland	1%
Udland	5%
Total	100%

Københavns Universitet, Antropologisk Institut, fortalte kendte og mindre kendte historier om den mongolske nationalhelt og hans verdensimperium. Foredraget sigtede mod at give en introduktion til Chinggis Khans liv og levned samt diskutere nogle af det mongolske imperiums særegenheder med udgangspunkt i den seneste forskning på området. (30 deltagere).

• Medlemsmøde 73:

13. marts 2004: **Ordinær generalforsamling.** Generalforsamlingen forløb uden problemer under den kyndige Anders Jungersens ledelse som dirigent.

Efter generalforsamlingen fortalte Jørgen Holst med lysbilleder om **Ulvejagt og Thaki-hest**. Et interessant foredrag med flotte billeder. Turen har Holst skrevet om i Ger 47.

Forårsfesten (kl. 18-23) var som traditionen er festlig, hyggelig og fornøjelig. (Ca. 30 deltagere).

• Medlemsmøde 74:

24. april 2004: Selskabet fik besøg af den mongolske forfatter **Galsan Tschinag**, som var i Danmark for at modtage en pris for sit forfatteriskab, omtalt i Ger 49. De fremmødte medlemmer havde mulighed for en dialog med forfatteren, som talte om sit liv og bogen *Den blå himmel*, som netop var udgivet på dansk.

Derefter talte overlæge, dr. med. Finn Vejlø Rasmussen og vicekon-torchef Eva Holskov, begge fra Danmarks Lungeforening, om **Tuberkulosekontrol i Mongoliet**, et Danida-projekt *The National Tuberculosis Control Programme of Mongolia 1997-2005*. Gennem halvårlige besøg har Danmarks Lungeforenings udsendte medarbejdere drøftet programmets udførelse med hovedcenteret i Ulaanbaatar og har besøgt nogle af landets tuberkulose-klinikker. Foredraget handlede mest om rejser rundt i landet. (Ca. 20 deltagere).

Dansk Mongolsk Selskab

Regnskab for perioden 1/1-2004 – 31/12-2004

	2004		2003	
RESULTATOPGØRELSE				
Indtægter				
Kontingent	28.150,00		29.750,00	
Administrationsbidrag NGO	20.000,00		20.000,00	
Portostøtte	1.010,84			
Bladsalg	0,00		200,00	
Gaver	200,00		100,00	
Diverse	0,00		30,00	
Rente	175,59	49.536,43	296,25	50.376,25
Udgifter				
Kontorhold	979,35		373,25	
Ger, trykkeudgifter	16.744,23		17.711,92	
Ger, porto indland	5.437,17			
Porto	5.099,50		6.340,41	
Internet	3.095,00		5.345,00	
Medlemsmøder	4.256,23		1.848,78	
Repræsentation	4.681,75		288,00	
Gebyr	517,00		502,75	
Diverse omkostninger (folder)	872,15	41.682,38	3.658,75	36.068,86
Årets resultat		7.854,05		14.307,39
BALANCE				
Pr. 1. januar 2005				
Aktiver				
Kasse		377,40		593,00
Giro		31.559,86		23.655,71
Bank		33.267,31		33.101,81
Balance		65.204,57		57.350,52
Passiver				
Egenkapital:				
Primo		57.350,52		43.043,13
Årets resultat		7.854,05		14.307,39
Balance		65.204,57		57.350,52

• *Medlemsmøde 75:*
23. oktober 2004: **6 år i Mongoliet.** I perioden maj 1997 – juni 2004 besøgte Karsten Fogde 20 af Mongoliets 21 aimager og flere end 100 sumer på alle årstider. Siden efteråret 1998 boede Karsten Fogde fast med sin familie i Mongoliet. Han var projektleder for Fagbevægelsens Ulandssekretariats og *Confederation of Mongolian Trade Union's* demokratiudviklingsprojekt, der som synlige resultater blandt andet oprettede 3 skoler, en i

Ulaanbaatar, en i Erdenet og en i Khovd aimag. Karsten talte især om samfundsudviklingen i Mongoliet – arbejde i by og på land – samt kom med bud på den nære fremtids udsigter i lyset af det nyligt overståede parlamentsvalg (27. juni 2004). Karsten havde kun fået pakket delvis ud, så det blev kun til sommerbilleder fra sidst i 1990'erne, men de var flotte. (30 deltagere).

• *Medlemsmøde 76:*
13. november 2004: **Mongoliet – Asiens hjerte.** Jette og Walther J.

Christensen, begge med baggrund som lærere i den grønlandske folkeskole gennem 27 år, fortalte om deres rejse til Mongoliet i 1995, hvor de besøgte det centrale Mongoliet med jeep-rejser til Hobse søen i nord og Gobi i syd, en rejse på 3.000 km. Foredraget blev ledsaget af dejlige billeder fra den lange rejse. (20 deltagere).

Medlemsblad

Selskabets tidsskrift Ger udkom med de sædvanlige 4 numre (48-51), hver på 28 sider. Igen udkom Ger med et alsidigt udvalg af artikler, dels aktuelle ting om Mongoliet i dag, dels om nye rejseindtryk og dels om tidligere udgivne ting, som kan være vanskelige at få fat på for medlemmerne.

Redaktionen vil fortsat gerne høre fra læsere, som har noget på hjertet vedrørende Mongoliet eller som har forslag til emner, tidsskriftet kan tage op.

Hjemmeside

Lars Højer har overtaget ansvaret for hjemmesiden. Mette Harder har i løbet af året indført ham i de mere tekniske aspekter ved vedligeholdelsen af hjemmesiden, og hun fungerer som kontaktperson, hvis der opstår problemer.

Hjemmesiden er i løbet af året blevet opdateret, specielt hvad angår nyheder, artikler fra Ger og beskrivelse af Dansk Mongolsk Selskabs projekter i Mongoliet. Bestyrelsen har besluttet, at sidstnævnte skal oversættes til engelsk og lægges ud på hjemmesiden, så ikke-danskere også kan få indblik i vores projekter.

NGO-projekter

For tiden gennemfører Dansk Mongolsk Selskab to udviklingsprojekter i Mongoliet. Det drejer sig om projektet *Udsatte grupper* og projektet *Skoleudvikling i landdistrikter*.

Udsatte grupper: Projektet, der fortsætter med en ny bevilling på 3,92 mio. kr. fra Danida for perioden 2003-05, gennemføres efter planerne.

Efter den sidste bevilling i 2003 har projektet startet et nyt hold af socialarbejdere i den 2-årige uddannelse. Deltagerne kommer fra 8 aimager og distrikter. Som led i uddannelsen gennemfører deltagerne på samme måde som det forrige hold mini-projekter i deres lokalområder. Projekterne retter sig mod udsatte familier og deres børn. Aktiviteterne spænder vidt: grøntsagsdyrkning, syning, nabo-til-nabohjælp kombineret med fremstilling af økologisk brændsel til opvarmning af boligen, sund ernæring og bedre sundhed, sløjd. Det er blot nogle eksempler på aktiviteter.

Socialarbejderne fra alle 15 aimager/distrikter, inklusive de 8 nye aimager/distrikter, gennemfører projekterne med meget gode resultater. Når man tænker på, at disse socialarbejdere har fuld beskæftigelse ved siden af deres deltagelse i undervisning og involvering i projektopgaver, må man tage hatten af. Et vigtigt element i den sammenhæng er, at projektet hele tiden er opmærksom på erfaringsudvekslingen mellem holdene fra de forskellige områder.

Der blev desuden gennemført korterevarende kurser for socialarbejdere fra Ulaanbaatar, Bayan-Ölgii, Ömnögov og Khovd aimager i henhold til planerne. Kurserne er ret efterspurte, og flere steder ønsker man at gennemføre lokale kurser.

DaMoST's egne to projekter viser ligeledes gode resultater. **Gadebørnsprojektet** er nu blevet omdannet til et familieprojekt. Børnene er flyttet hjem til familien, og projektet støtter nu hele familien. Den samles omkring fællesaktiviteter og modtager individuelle besøg

Bulgan Njama ses her som nr. 3 fra venstre i panelet ved en konference om formidling af NHDR 2003 (se nedenfor). Konferencen, der fandt sted i september 2004, var arrangeret af DAMOST i et samarbejde med UNDP-Mongolia.

Foto: UNDP

og vejledning. Børnene passer deres skole. Projektet involverer 45 familier, og familiecentret er blevet et foretrukket sted for mange børn og unge, som nu kan bruge fritiden på en fornuftig og spændende måde. Der gives undervisning og rådgivning til forældre i relevante emner. En vigtig aktivitet, vi er ret stolte af, er bladet *Let's talk*, som er det eneste blad indenfor området. Bladet anvendes til faglig debat, meningsudveksling, og det omdeles til alle aimager, distrikter, lokale organisationer og biblioteker. Bladet har fået et nyt udseende og bedre indhold.

DaMoST har været involveret i et projekt vedrørende *Human development* i samarbejde med UNDP og Mongoliets Socialministerium. Projektet, der nu er afsluttet med stor succes, skulle formidle og informere om *National Human Development Report 2003* til alle 21 aimager og Ulaanbaatar distrikter og igangsætte en bred debat. Rapporten påpegede, at udviklingsbetingelserne er ulige for folk, der lever i by- og landdistrikterne i Mongoliet. Projektets resultater blev overbragt politikere og beslutningstagere på en stor konference i december 2004.

Skoleudvikling i landdistrikter:

Projektet gennemføres i samarbejde med CICED (se s. 3-5). Projektet har haft en bevilling på 9,1 mio. kr. fra Danida fra 2000 og blev forlænget et par gange indenfor bevillings-

rammen. Projektet har omfattet udvikling af 40 små skoler på sum- og bag-niveau. På baggrund af de positive erfaringer har projektet søgt Danida om en ny bevilling på 11,5 mio. kr., hvilket er blevet godkendt til stor glæde for selskabet. Projektets næste fase, der påbegyndes i april 2005, skal beskæftige sig med 80 skoler i alt.

Siden projektstart i 2000 er der fremstillet 15 sæt undervisningsmaterialer, leveret 11.000 bøger til biblioteker og lokale kulturcentre. Der er desuden leveret tavler, overheadprojektorer, båndoptagere, el-generatorer og supplerende undervisningsmaterialer til de 40 skoler. Omkring 1.000 børn fra fattige familier har fået vintertøj. 800 lærere og skoleledere har deltaget i efteruddannelse, og 12 uuddannede lærere har fået et grundkursus. Der er etableret demokratisk valgte skolebestyrelser ved alle skoler. Ca. 1.000 ikke-skolesøgende børn er kommet tilbage til skolen, hvilket må betegnes som en stor succes.

Alle skoler har fået repareret skolebygningen takket være projektet. Forældre-skole-samarbejdet er også en vigtig brik i udviklingen. Gennem den demokratisk valgte skolebestyrelse kan forældrene være med til at bestemme skolens udvikling.

Samarbejdet med CICED omkring skoleprojektet har fungeret godt, og vi fortsætter derfor det gode samarbejde flere år frem.

Bestyrelsen

DMS nyt

MEDLEMSMØDER

- *Medlemsmøde 78*
Lørdag den 5. marts kl. 15-23
St. Kongensgade 68, opg.A, Kbh. K

Ordinær generalforsamling

Dagsorden

1. Valg af dirigent.
2. Formandens beretning om selskabets aktiviteter i 2004.
3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab for 2004.
4. Fastsættelse af kontingent.
Bestyrelsen foreslår uændret kontingent.
5. Valg af bestyrelsesmedlemmer.
På valg er: Anita Garbers, Bulgan Njama, Morten A. Pedersen. Alle ønsker genvalg.
Ikke på valg er: Rolf Gilberg, Søren Haslund-Christensen, Jan Koed, Leif F. Petersen.
6. Valg af suppleanter.
På valg er: Lars Højer.
7. Valg af revisor.
På valg er: Anders Jungersen.
8. Indkomne forslag.
9. Eventuelt.

Håb for Fremtiden

Kl. ca. 16.00: Grethe Kock fortæller om sin tilværelse som missionær i Mongoliet i næsten 10 år. Hun er uddannet agronom og har været be-

skæftiget med forskellige udviklings- og nødhjælpsprojekter.

Fra sommeren 2003 har hun været projektleder på et samfundsudviklingsprojekt i det nordlige Mongoliet finansieret af Projektråd-givningen (Danida midler) og Danmission.

Projektets mål er at hjælpe 150 familier med bl.a. at dyrke grøntsager og opdrætte husdyr samt uddele iværksætterlån. Projektets varighed 2003-2007. GK skrev en artikel om projektet i Ger 47:4-7.

Forårsfesten

Kl. ca. 17:30: Der siges værsgo' til forårsmiddagen. Deltagerprisen er 100 kr., der dækker både mad og drikkevarer. Gæster betaler samme pris som medlemmer af selskabet. Tilmelding til kassereren pr. email eller telefon **hurtigst muligt!**
Kassereren: Jan Koed, 3322 3728, jk@cadaid.dk

OBS: Nyt mødested

Grundet vedligeholdelsesarbejder på vores normale mødeadresse, Danasvej 30B, Frederiksberg, har vi i forårssæsonen flyttet teltpælene til St. Kongensgade 68, opg. A. Indgang gennem porten, over gården til venstre opgang. Vi sætter et skilt op ved indgangen.

Den grædende kamel

Medlemsmøde 77 den 7. januar 2005 var henlagt til *Grand Teatret* i København. 40 medlemmer havde modtaget invitationen til en gratis tur i biografen denne aften for at se den rørende film om den udstødte kamelunge. Efter filmen var der hyggeligt samvær over et glas i biografens café. Alt i alt et vellykket arrangement.

Globalisering på steppen.

Foto: Gitte Pedersen

- *Medlemsmøde 79*
Lørdag den 21. maj kl. 15-17
St. Kongensgade 68, opg.A, Kbh. K

Fra søvrig provinsby til hektisk metropol

Gitte Pedersen og Bettina Gram introducerer deres foredrag således: »Der er turbo på udviklingen i Mongoliet. Det kan især ses i Ulaan Baatar. Vægten lægges især på den politiske og økonomiske udvikling, der har fundet sted i Mongoliet gennem de sidste 5 år, og på hvilke konsekvenser, det har for nomadekulturen.« Beretningen illustreres med lysbilleder fra deres rejser i Mongoliet.

Projekter

Gadebørn i Mongoliet
Girokonto 1670-7805
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg

Kulden i Mongoliet
Girokonto 6003-3005
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg